

Хальмг тангчин сургулин правләнй методическое бюро

Хамсулч кўч—кۆльснә

Хальмг тангчин нэгьдкч дэвсэнтгин
зэксд (школст) гаргкен комплексн
програм мин.

1925—26 сургулин жилдъ
(1-болн 2-дкч жилин сурглгн).

Доржин Николайин орчуллгн.

Адрхн балгсн 1925 жиль

45651

10/2003
1906/

15954-

ХАМСУЛЖЧЪ КУЧЪ—КÖЛСНÄ

Хальмг тангчин нэгдкчъ дэвснтин
зексин (школын) комплексн програмдъ
өгöксн цäлгъврин бичг.

Ж

1936
1941
1955

СМЕТЛИЧЕВА
Калмыцкого и научно-
исследовательского
ИНСТИТУТА
ИСТОРИИ, ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Хамсулкчъ кучь—кӧльснӧ хальмг тангчин нэгьдкчъ дэвсьнгин зексин (школын) комплексн програмдъ ӧгӧксън цӧлгъвьрин бичг,

Негьдкчъ дэвсьнгин зексъ [школс] хальмг—Эврӧ кельндъ орхин йовдл.

Эклькчъ 1925—26 сургулин жилӧс авн, хальмг тангчин сургалин ахъ правлен, НАРКОМПРОСИН болн хальмг тангчин ахъ правленӧ ишъ закон дэрсъ. арын кӧдлмшин хальмг улсын тӧрүн уга цагас авн сансынъ кӱдӧхӧр сӧдцн, учрнъ: тӧркчъ—ӱлъ эвранъ келӧр сургхдъ орхӧр.

Энъ санксн эсьвь кӱндъ, дашкатӧ болн дӧгдъ кӱдӧхдъ зовлнтӧ. Эрдм —сургулӧс хопрксн арын кӧдлмшин хальмг улс, цагӧрн ханӧ йоснӧ иньрльмӱд дажирлндъ эврӧ сургалин токтал чигн аль—бишь дӧктр, эврӧ сургалин бакшъ чигн гаргъжъ эсь чадсн.

Аюл иктӧ хулгнъ сарин Хӱвьсьлин (Революцин) хӧнъ, (1917 жылд) ӧмьдин жирглин тӧркчъ кӱчиг, арын кӧдльмшчъ хальмг улс кӱтцъ медӧд, ягъжъ эврӧ хальмг зексъ—(школь) болн эврӧ сургулин бакшнр гаргъжъ, ягъжъ чикъ халгднъ тӧвьхдъ—хальмг нутътъ негдӱгӧр зовян болксн. Зуг ода кӱртль сургулин бакшнр хальмг кӱн уга балад, басъ сургхъ дӧктр, аль—бишь кӧртӧнъ хальмг кельндъ угадъ, энъ сӧдцн сана дыктнъ эсь гижъ дуту—дундӧр чигн кӱдӧхдъ кӧцӱ болвъ. Энъ тустъ цӧбрьлӧтӧн уга методический бюрон кӧдлмшн ӧвлас авн 1924—25 сургулин жылъ кӱльтр, сургулин дӧктр басъ аль бишнъиг эвра хальмг кӧльн дӧрб орчӱльн, хальмгин болн, олн кӧльн ӧмьтнӧ ахъ секцӧр СССР дамжулад гаргвъ.

Хальмг тангчин ахъ исполком энъ тустъ икдъ юндынъ болвъ чигн дӧн—тӱшгӧн кӱргендъ, манӧ хальмгин зексъ (школь) эклькчъ 1924—25 сургулин жилӧс авн седцн сананъ кӱцхдъ ӧрхн.

Эврӧ кӧльндъ хальмгин зексиг мин болвъ гижъ кӧльхдъ хӧтын йовдл. Хальмг тангчин сургалин ахъ правлен (ОНО) эврӧ кӧлӧр школдъ сургхдъ дэвсн—дэвснгар арӧхнӧр ишкжъ (болхъ, кӱдӧхӧнъ) залху—уга кӧж банӧ.

Даб—дӧрб дэвсьнгин тӧрүн хойр жилинъ эврӧ кӧлӧр сургхдъ седцн минъ Юнгӧд кӱтцъ дӧрвн жилинъ эсь авсмӧ гиклӧ, 3-ч болн 4-ч жильднъ 1-й дэвсьнгин шкӧлсгъ (одад) нӧгъ чигн дӧктр, басъ аль бишь кӧртӧнъ, эврӧ кӧльндъ угӧ болн, ӧдниг гаргдг цол—заб угад, кӱн чигн уга болсндъ. Эрдм сургаль бӧхъ дутман улмар дӧлгръвӧс эврӧ кӧльндъ шкӧль кӱтцъ токтахдъ амр болхъ. Эклькчъ

1925—26 сургулин жилас авн зексэсть эврэ кэлэр сургхйг сэдцн. Хальмг тангчин облстдэ зексин 25% ховнь хальмгин гикь тотā; эн тō баг чигн болг, зуг күүчтэ батта минь.

Жилас жил кўльтр ховьрлътāн уга бса-бса йовж 100% (ховь) кўдхь. Энъ гаргкч комплексн программ хальмгин школд нэгдгч багъ улъ тāvхд сэдв: тэръ тōлш нэгдгч дөвсгтин зекс дөрвн жилā сургальтā. Энъ гаргкч дэктр Икь—Дөрвн Багъ—Дорвьд, Манцин-Кэчъ, Икь-Цохр хальмг тангчин нутгин икь зўднь тārж вокрх зббтā, юнгāд гиклā кэлкчч нутгин утх-кэлнь нэгн, дундан цбкн ильгвртэ Энъ програмиг гаргхд Методическое бюро дундāн, кўндврь кежъ, газр газри аю дахульж, аль—нег онцъ бадль, йовдлинъ энўндь орўлтхā гижъ имь ул сунгсн: Коновалов Иван, Долгин Григорий, Косин Хонин, Доржин Николлай, Орс кельн-деръ бичсыг, орчульж хальмг кельндъ булгтхā гижъ Доржин Н сунгсн. Программ гаргхд аль—нег, йовлынъ толгāлжъ—зальжаснъ, Коновало И. С.

Орс кэль ягжъ сургхинь.

Хальмг тангчин зексэсть хальдврь орс кэль сургл уга бажъ большутэ юнтāд гикла: кезāнās авн орс дундъ нэгъ бўльлā йдль суга-сўжъ, аднā эрдм, сургуль, бāчк, аль—бишь сāинь бийинь эрдмтā бслг хāхлā авхъ керектā; кем орс кель меддуга, хальмг ймтн юган чигн эсъ кехъ дерās, хулгнь сарин бмн кўльтр ягжъ бāсн болнā, тэръ кебтāн болхъ. Мал, гер, кўмьсн тустъ орс кель хальмг ймтндъ бульлгн уга иедъ олвтā биший; болвь чигн, бмнкъ кэвār орс кель одадъ манйг орчульжъ бāхш, хārнь хбгндāн ягад болвь чигн эврā кельнд цуг алькъ нэгъ кэртāгāн бўлгж автн гисн;—утхнъ имь болвь чигн, унгднь ямаран болвь чигн, цуг сурглин девсгндъ эврā кэлндъ токтанāв гижъ санжъ большуга

Энъ тōлād орс кэль, хальмгин школстъ сургх кэртā. Орс кэль ягжъ мань школет сургхм гиклā талдан ўгъ; методическое бюро одад энъ ухаг ягж хбврўлж тарулхлā сāн-бъ гижъ дундан хўвь кэжъ бāнā. Эклкч сургулин 1925—26 жилās авн хальмгин школ, аль—бишь вака, завр, дэктртā чигн болхъ. Орс кельнā сургалъ, одад СССР-ын школсā йдль хальмгин школстъ хальдврин нэмў, кельншг орхмн, зуг унгдан, утхнъ хорндан тārж негъ мōрь кōхлā сāн гисн.

Програминь токтакснā учр.

Энъ гаргчч програмдъ Наркемпросин (1924 жилин) „Шинъ програмин хамсулкч кўч-кўлснā зексэсть (школс) гикь детр (новая программа для единой трудовой школы) бась чигн олн зўсн дэктрмўд, гаргхдъ тўлькўр кэбтā толь болс Кōдльмшин икь кўнднь дэктр гаргжāх улстъ имь больж меддгв: 1) Наркемпросин гарген дэктр, утхнар товчлад кэлчспг, дуту,—дундинъ кўдāн, бас икнєдн манā хальмгин ухаг, бадлā таршугаг хаяд ормднь кэртгаг орулх болв Орулхлāри манā хальмгин бичкн кўедтэ юн ўрхннъ, нўднднь ўзгдхин болн гартнь бāргдхин авксн мин Энъ тōлād хойрдчнъ болхлā, хальмгин сургалин правлāндъ орс кельндъ кэдў—дўнгтā икь олн дэктр бāвь чигн зармнь кэргъ уга болв шинāsъ пугтнь хāлājъ, ясжъ, залжъ, эврāгārн дөрвн жилā сургалълā дўнцўльж хбврўльн бмнєъ сургалин плаг 1924 жилāгас (2—дгч жилā сургалъ хāлājъ шўжъ авсн шинъ комплекс мин. Газагасн энъ комплексн програмиг шинжлā

халхлэй, гатц ёмнэсэн ильгврь уга гимь; кэлхд энэ бүкл жилэй сургалин дамшлгн илж кэти гийж зав учрнь: сургалин олн бакшнрин кбдльмш гигрүлхдэ. Энүн дэргэс наркомпросын програм, утхь-товчнь болн (схема) энэ програмд чигн дундин ухань, түрүн дэвснгийн школст, амьтни күч—кблсьни йовдл гаргси мин. Эклж-герь-бүль школ, аль—алын бүлин то эсэ гийж балгснэй (түтүн, болн хойрдгэ жилин сургуль) а царан болхлэй амьгин эсэ гийж волстинь, талын аяг болн цуг СССР-г, (3—ч болн 4 ч жилин сургуль).

Эшняд амьтни гарин күч-кблснэй йовдл ёмнэ, хөткэ, одакин чигн шидрдж ёрхи сурвас, царан орчлгтин күч, бадль, дүрь, хөврлг сурн, басэ ягжэ ухани эрминь күчэр кун орчлггиг, бичг бичгэр күч үзүлж дильдгинь сурхми, учрнь: (техника) аль биш машин, эроплан, олн зүсн хорн агар-ки, дани зэр-зэвэ, тоб, болн нань чигн кэсг ёврмжтэй гарин йовдл. Энэ програмиг гаргхдэ хальмгин нэгдкч дэвснгийн школь ямр дүнгэй бадлар сургх учрин шинжлн, толн гаргсн мин. Кэлхд: 1) Хальмгин школьик индэ-интернатные, цалгврнь: күкд сургалин цаг ёнгртль түндан хотан идэд, хобцан ёмсэд, сургулан сурад бадми, басэ гэрь ёрхнх күкд ирад чигн сурдми. Тэрэ тблэд, энэ дэктриг түрүн жилднх сургтжэ гийж гаргхд; күкдыг тбгэлкчиг авн, басэ гэрь-бүлин тбгэлкч амтнх чигн авн дэкад интернати школьдэ ягжэ бадгин авксн мин. Хальмг амьтн цагарн ханэй йоснэй цактэ дажрулгидэ басндан хувьслин рэстублигин амьтнэс эрдм-сургалин туствэ икэ холь хоцрн-үлдсн, учрнь: нүж буга йовж, нүцгн юнас чигн уга үльдн басэ аль нэгэ туйж, тукэ, дэктр эсэ гаргвэ бидн. Эдлксн мал-гэрэн, экнькэ кэбтнх барэд, эрвгүлэд газр хаглхэ биснэ кэль уга, эврэй гаргсн гикэ, юнчигн уга банэй бидн. Энэ тблэд школь хальмг күнд (баршци цактнх) ёсккч багэ амьтснг сургжэ, ясжэ, залжэ, эрдм-сургулин мёрт оролхми. Ода бакч школ аль бишин эрдм-медрль баг багар цуг токтаксн мин. Хальмг тангчин школьдэ сургхднх икэ кэртань: юн бакснх, одад амьтни жиргл ямаран. ягжэ бакхн сан, ямаран аргар күч-кблснэ нилдүлжэ зокрахд сан.

Н. К. Крупская школын туствэ күндандан илжэ кэльвэ: амьтн, школь хойр сальжэ ильгрхми биш гийжэ кэли, басэ хоридньо диктэй хвэацнгу күч кблсндан, школьн амьтнх жиргл йовдлд индэ орлцжэ чикэ хаглдэ орулхми гисн. Энэ кэльксн үгнх хальмг тангчин школьдэ улгэ үгэ болхми. Энэ тблэд гаргкэ дэктрть амьггин аягтин, нугтин чигн мал-гэр ягжэ ясхинь, бакн сахнар орулксн мин. Имь орулгш 3—дкч жилэй сурглгид индэ орксн мин. (4—ч жилэй сургулин хальмгин ОНО-н пла халэти) ягжэ мал осккинь, амьтн дундэ ягжэ цэвр-цэрэ зар тархан, тэднинь уха дасхинь. Нүж будгин учр, цишлин бадг газрас ямаран олвтань болн, басэ чигн кэсг манэй дуту дундин йовдлас халэйжэ шинжлэйжэ орулксн мин. Школдэ эдү кирэ икэ ишэ ёгксндэ, сангднэй: школь болгидэ онцэ салу тархэ газр бакх болжэ, дэкад гилэй үзмжтэ-ясмг гаруд, сад, мал гэр болн басэ тараңи зэр-зэвнх. Школ болгн тбгэлкч амтннх аль нэгэ йовдлдэ индэ орици, басэ нүж будг газрас шишлин бадг газрин олзин тодрхэй ильчлэйжэ зан, талдан чигн амьтнх эсэ медцинь зажэ кымнх.

Програмдэ бакхэ материалин дигь.

Энэ програм, ёмнэ хальмг тангчин бакширтгэ ода күльтрэ баксн програмас индэ ончтань,—комплексн дигэр ягжэ материалин эвтнх зокрахэ тэвкснх. Салу

сургалин дәктр, аль нэгь кэргтәнн школд уга, зуг сурхдь амьтнн күч-көльснн йовдлар, энъ сансертъ ягж бэхинь болн басъ олн дундин жиргн мэдхь кэргтн Кэмп күкд олн йнг сургмжас: естествоведение, обществоведение, языковзани арифметики (эсв) басъ талдан сургалъ дасхларн салу завртъ даспуга (өмнн хучн школд сургд кэвтә), а нүдәрн үзәд, гарарн бәрәд унтднн күрч ильркүл мэдхь болн игжъ сургхъ кэргта: түрүн жилин сурглгндь үлъ көдмишинь игжъ сунтсн „гәр-бүлъ болн школ“. Энъ имь комплексн кэвәр мөчлксн: „Школ орхасн урдъ бичкн күкд зунар ю кэдгнъ“, „Манә школ“, ягж Күкдиг цевр-цевәрәр бальгж хархн“ „Хулгн сарин Революц“. „Ургкч өвлъ“, „Өвлъ“, „Ургкч хавр“ басъ талдан чигн олн йнг эктә. Хойрдкъ жилин сурглгндь „Манә хотн“ гикъ эктә сургмж имь комплексн кэвәр мөчлксн: „Зунн горвн сардъ күкднн кэдг кэргнъ: Амьгигн улснн намрин гәр-малын тусгн харъ көдмшнъ“. „Күкдиг ягж цевр-цевәр хархн“, Хулгн сарин Революц“ „Ургкч өвлдъ бөдрхнъ“, „Манә гардкч адусн“, „Ургкч хавр“, Амьгигн улсын хаврин көдлмшн“ болн, басъ талдан чигн олн ант сургмж. Жиль-жилнн сурх сургулин—материал жилин эргцъ болзгәр горвагад сарәтр ховәскн: Намр —өвлин саръ (гаха сарин негъ шинәс авн тулә сарин нэгъ шинъ күльтр), Өвлъ—хаврин саръ (тула сарин нэгъ шинәс авн мөрн сарин негъ шинъ күртль), Хаврин саръ (мөрн сарин 15—дкчас авн 15—20 дхч хөпъ саръ күлтр). Онцъ манә орн бәдлин йовдлар (нүж будг болн чидль тату) сургалин жилин царан үжүлж. —тач большуга. Кэмп зунә көдлмшн школдъ юнъ дерәс авн—бъ эсв гаргсн хөпъ. Комплекснә дигнъ горвагад сарар илгсн, материалнн товннъ негнъ; алькъ сургалин горвн сарнъ болъ чигн, теръ горвн сардан күкднн йовдлъ, ю кэдгәсн авн гаргсн мин, царандь ургкчъ горвн сарин көдлмшинн пла дигльдг, үнәйә хөпъ. Комплекс газр—газрин аюгар ясж, зальж чикльн, жиль болзгин аюгар ургкч горвн сарднн ю кекән дигльдг. Чилькч горвн сарин сүльднн, өмнк суркспәнн то, дигнн авдг. Онцъ, салу комплекснә материал ягж бәхмъ гитклә имь: эшндн комплекс өгьдг, хөпнн (горвдкч козян) энъ комплекснә икдъ кэргтә темъ орчлггин шинж, күч—көльсн болн төгәлкч олн—амьтн. Түрүн жилин болн хойрдкч жилин күндъ, хату комплекснә сурглгъ ягж көдльхь материалнн өгсн мин. Комплекс болгнә темъ кирцәд гаргн орулксн. Икдъ сән болх билә кэмп нутг болгна школь тус—тустан газр—газрин аюгар энъ комплекс хөврүлә авхд, юнгад гиклә: зәрмъ нутгин школд имь зокршуга материал оркснд:—загс бәрлгнә басъ талдан чигн. Сүльнкиг Икь—Цохр, Манцын—Кечъ, Дөрвдн нутгс сурхъ кэрг чигн уга; сургхмн чигн биш. Дөрвдкч колонд йосн көдлмшн материал хураж авсн; тавдкч колонд ямаран кевәр, алькъ негъ материалнн ямр методәр дигльснн заксн мин. Метод, көдлмшинн завр хальмг бакшнрин икдъ кэргтә гижъ медгднә, учрнъ: нурглж хальмг бакшнрн сән сургалъ уга болн одадк—шинә педагогика болн методикәс холь хопрсн. Зургадкч колонд ямаран комплексн темъ авксн болнә, тунәнн көдлтшинн утъ то, шинәс халә гәд күкдт цәльгж өгн, теднә аль негъ ильркә үзәж сурсәнн даслгъ, медрль чидл сурж медн, ю кеспнн кельж өкь кэргтә гисн.

Немр күцәнтүд (Примечанин) Аль биш дуту дундин цәльгвр—немр өгсн мин.

Кэмп бидн, ямаран йодлас нилүж хальмг тангчин 1-дкч девснтин хамцулкч күч—көльснә школдъ, програм тотаксм гиж санхлә; энунднн игжъ

мөчлөн кельгх кертга: үнд орксы 1) тогальч орчлгтин бадль, делькән зургин
 ыр ьхн кертгәгәсн ави, сурн, бас материалдн, мал—герин йовдл. механика,
 физика болн практические хими (3-дкч, 4-дкч жилин даслги) сурдг мин;
 2) ымни күч-көльсн йовдл, одакь, ытргкч болн ыркчн чигн, хткь програ-
 мин дуг материалы дундин көшүр нилүлькчд саяж дасхь кертга. 3) Төгәлкч
 социальной ымтни (среды) болн делькән зургин политика ырхн кертгәгәсн
 ави бась манә нутг ырхнн аль чигн йовдлн танилдж дасхь, сурхь кертгә
 (одак болн ытргксн). 4) Күнә догркь махмуд болн цокць (анатомии) цевр—
 цериң бадль (гигиена) физиологин түрүн кертгәгәсн дасхми. 5) Хальмг,
 орс кельнә сурглгн кертгә немр орулгш больж орхми, бась эсьв (арифметика)
 геометрин өклкчн, зурлгн (рисование) (лепка) надгәрүлх, күкднн нар бась
 теднә чигн күч-көльснә болн организацин дамшлги. Энь гаркч програм урдкь,
 кельгч үгинь товч цальгхд седнн мин. Негьдкч девьснгин школдь гар, коль-
 бийин чигн бульчн хатурулх сурглгь—даслги (физическое воспитание) гарг
 уга ургкч манә бички ымтеть икь гидг тусан урүлхми. Коллектив болги, сурга-
 лин бакшпр (школын эсь гич района) энь сүл келкч үгиг сәнәр шинжлж,
 хәләж аль нег дамшлгар сургхь кертгә. Наркомпросин програмд бакси олн
 ынт сувгүмжин предметин дундын хуранту медрл 1-дкч болн 2-дкч жилин сург-
 лгндь күтць орн, манә чигн програмд негдкч, хойрдкч жилин сурглгн дсулар дуту
 уга орсн мин (энь програмин 54—дкчәс авн 61—дкч страниц хүртль хәләтн).
 Наркомпросин програмас манә програмин ильгврн йм: Гусин програмин
 хуранту сәнәр шинжлж хәлән, тунәс манә газрть керг угаг хәяд, эврә
 газрин аю дахулжь кертгәгәсн орулн, икнkd бәрн газрин материал орулн
 бась тунә учринь цальгксн.

Негьдкч девьснгин школдь комплексн кевәр Сургхдъ уль методин көдл'мш.

Комплекен кевәр, уль методин школын Көдльмш ямарам—6 гиклә
 гарг уга күч-көльснә йовдл (метод) түрүндь орхь йоста, зуг орхларн сургулин
 күкдин икнkd биень орлцж, нудәрн үзж, гарарн бәрж кесн орхь йоста. Күч-
 —көльснә гижь Н.П.О. ГУС. болн Главсоцвосин негьдкч методическое бүчкть
 кельгдксн зуг тунә утхинь негьдкч девьснгин школдь сурги гикләрн, игжь санхми
 биш: икдь хар—көдлмшин ухань орулж, түрүгән кеж, дасж, тунән мөрь көж
 негь халгар йовтхә гисн биш, а түрүн авкть бички күкдть ырхн хамгинь (оред-
 мнын) учр медж, бисинь болн, теднә чигн йовдл хүтць шинжлж—сурч автхә
 гисн. Хәврг—хажугасн хәләжәсн күкдтьөрх н монгл шаврар савь—сархь кежәсн
 күкд, тунән хамг ынт, зүснн сәнәр сурхь. Така, тугл, мөрь асржәсн күкд,
 хәләжәсн күкдть орхинь икдь дерәр теднәнн шинж аль биш бадль, йовдлын күтць
 сурдмн.... Энь цагн школдь, дектрәр болн бакшин кельксн үгәр, эсь гижь пол-
 —заб уга дектр омшж—дабтж хамгин йовдл сурхдъ, бәрн уга.

Савь-шимь ымни болн санад гаргкч күч-көльснә йовдл йирь шеолын
 түрүндь йовхми. Комплекс хамгин хуранту медрл (объекты) дәрәгәр дигләд
 сургхдъ өксн мин. Энүгән хамагас авсн гикләг: делкән олн ынт бәхь йовдлас
 авсн; энь төләд тедниг сәнәр шинжлж, хәләж, үзж сургхд икд кертгә мин,
 зуг дектр энь тусть, күкднн эврәнн бисинь гарарн бәрәд нудәрн үзәд кемсит

халгад мартсан тодрха чеждан товчлж автха гиж гарсен. Энь төлэд дектр, кесн кӱдлмшип немр кӱльгн больж, ильркӱ кесндн халгчин уршктӱ бӱхмн. Комплексн метод таткче, В—С—кий гидг кӱн бӱчж: сургулин герл тарагч кӱдлмшин улст игжӱ кельжӱнӱ: эврӱн сургулин кӱдлмш зан гиклӱрн орфографии, гимнастики, арифметики, физики, химии, естествознании болн талдан чигн сургулин йовдлыг дектрӱн авад олн ант (дашката) медгдшугань утхдн кӱрӱд медцн кӱн кебтӱ кӱкдтӱ болн талын улстӱ сургӱлӱн цалгӱ, зажӱ ӱклӱрнӱ тӱгӱльж ильркӱ бахӱ йовдла, ӱмьд кӱн кебтӱ, теднӱсн салшуга мочшн хамдан йовж, ӱвӱльж, медӱльж кельжӱ зажӱ ӱк керктӱ. Тӱгӱльчӱ ильркӱ йовдлыг газр газрин аю, цаг, болзг дахулж, эврӱн чигн тӱрӱгӱн сурн, кӱ чигн сургӱ гисн.. Дегд кӱндӱ дашката гижӱ ӱжӱ тусӱ уга, кемр зах йомн (предмет) сурхӱ кӱкдтӱ ӱрхн болкснас паран..!*) энь толӱд комплексн кевӱр кӱдлхдӱ, кӱмьни аль негӱ ӱмьдин жирглын йовдл ахлч дектрин ормд бадг, юнгад гиклӱ: (альк чигн эрдм—сургалс) кӱмни кӱч—кӱльсн дерӱс авн токтж гарн, ямаран чигн школас икдӱ байн лабаратортӱ,—маниг тӱгӱлкс делькӱ мин. Энь йӱжӱ чилӱшуга материал ӱгвӱ, паран чигн олн ӱнг ӱльдхӱ, гаргхӱ халг тач кӱкдтӱ ӱгдг, Нам дегд икӱ немлгн болхн уга йгжӱ бидн кельхд: комплексн кевӱр кӱдлхдӱ, ямаран чигн дектр, пособий угагар тӱрӱн болн, хойрдкч жилин сурглгӱ, аль чиг дугу уга бахӱ школлӱ денцӱж, тӱнлӱ ӱдл сургӱж болхмн гиклӱ, зуг невьчкн ӱлдӱн дамшцн сургулин бакштӱ болкснас паран. Энь төлӱд хальмгин школ эврӱ кельн дерӱ токтахдӱ тӱрӱн болн хойрдкч жилин сурглгндӱ эврӱ детр уга гиж ӱж тусӱ уга. Юнас чигн икӱр сурхдӱ, заядар ургксн дектр болксн: „Делкӱ болн ӱмьтни йовдл мн“.

Ода цагин сургӱч бакширтӱ школ—ӱмьни йовдлыгн, элкч тӱрӱн зар мин. Комплексн кевӱр сурглгн, улӱ методын кӱдлмш кебтӱ ӱльдкч кӱч—кӱльснӱ метод школст эврӱн бийинь заядар тачӱ авгд мин. Кӱдлмшин метод чеждан товчлж авлгн, бийинь медрл кӱндӱ ильркӱ сӱнӱр медӱльхдӱ, сулӱ кельксн ӱг дерӱ бадг. Энь төлӱд экскурсин метод болн, шинжлж хӱлӱлгн, ильркӱ зурктӱ болн гарарн чигн кедг, лабараторий (Утхнар кельксн ӱг) мӱшкж сурлин хӱрӱ ӱгльгн, кӱкдлӱрн бакшин коллективн кӱндврн метод болн талдан чигн олн ӱнг йовдлыг кергтӱ метод болдг, зуг тус—тустан эврӱ болзгтӱ, эврӱн бӱрӱндӱ бӱхлӱрн, улӱ кӱчкӱльснӱ методыг хӱрӱцӱлӱ уга эврӱн ургкч кергтӱ элемент кебтӱ ормн. Икендӱ ӱнӱг келхд экскурсин шинжлгнд болн кӱдльчӱ улсын. Комплексн кевӱр сурглгн дӱкӱд негӱ ончтӱ кӱдлмш школд ӱгдг—коллективизм гед. Школын кодльмшин хуралгн, тӱнӱ аль негӱ йовдлыг болн методин унн коллективизмин токтал дерӱ кедксн учрн: кӱкдын тӱрӱкӱр седкл дотр сансин (психики) цӱлгж ӱксн дерӱс цуг ханцж кех методын кодльмш Улӱ тӱркӱр седклиг бийинь бӱдл, аль чигн йовдлыг коллективн метод кӱдльмшиг йм негӱ дектртӱ бадг:—«Моложавый и Шимкевич. Проблемы трудовой школы в марксистском освещении». Изд. раб. пр. 1924 г. стр. 25.

Ямаран сургалин кӱдлмш,школын багӱ болн ахӱ группд ильгж ӱк кергтӱ Сургулин кӱкд тӱрӱн дорвн жилд шинжлж хӱлӱлгнӱ болн экскурсин, ахӱ

*) Струминский „настольная книга“ В III стр. 43, к. к. н. 1923 г.

группин кӱдльмштн орлцъ кедг методдэр тӱгӱлькчин, мӱл-герин болн ӱмтнн йовдл, бӱдл, ухаг товчльж авхъ йостӱ; 3—дгч—4 дгч жилдн урдн ӱж, медж товчлкснӱн медрль дӱрӱ дӱрӱгарн тавж тӱрӱган гӱдӱльж сурхъ кзргтӱ. Энӱнд шинӱжлж хӱлӱлгнӱ болн кӱндврйн метод икнкд ӱльдж—кехин кӱдльмш дерь (на практике) токтсн, зуг газр—газрин аюгар ямаран герь—малъ терь нутктн икд дельгрсн болнӱ тӱнӱсн авн таньдлухъ кергтӱ (мал—ӱсккин газр тӱрхин, гаруд, садъ бас талдан чигн). Програмин 5—дгч колонд (кӱдльмшин метод) ямаран методдэр бакшнр ягж кӱдльхин кирцӱд завр ӱксн мин.

1924 жилд гарксн Наркомпросын шинь програмиг басъ тӱндь бӱх цӱльгч бӱчг болн методичеткин негдгч бӱчк гусин комплекс орс кель меддг сургулин хальмг бакшнр ягад чигн омшж сурж ӱвтхӱ гисн. Эдниг даскснӱ хӱнн сургхд ӱрхн—шулун мин; учр тӱндь ямаран чигн кергтӱ комплекснӱ сурглг цӱлгксн мин.

Суль—ӱгь.

Энъ програмиг методическое бюро ӱклежъ хаврас авн 1925 жил бакшнрнн цугтран дерь болн теднӱ курст ягж мӱнӱ газргъ тарж зокрахинь хӱлӱж кельхӱр седжъ бӱнӱ. Урдасн, бакшнр ямаран шинь програмар ягж кӱдльхинь кельхд дӱгд кӱнд, болвъ чигн кирцхд дундин (коллекивн) бакшнрнн кӱдльмш нег дундын сӱн унӱнд кӱрхъ гижъ медгдн. Имъ йовдлын товчинь кельхд учртӱ, баттӱ йовдл бӱдг: 1) Бакшнрнн курс ягв чигн зурган саръ болхъ, энъ болзкт хальмг бакшнр дуту—дундъ ухаган кӱцӱн, талдан чигн олн ант уха таньн, ямаран методдэр ягж ӱврӱн келӱр сургиг дасх.

2) Материал програмин туседъ кельхмн болхлӱ урдн хальмг тангчин правленӱ 1924 жилӱ сургулин пла авксн кебтӱ, Наркомпрос болн, бакшнр чигн санхд икд тасж авхъ. 1925 жилӱ мӱчн, така сарин педагогическийк он-ференцин протокол болн 24 жилӱ ӱкр сарнн 6 шиндъ терь планӱ гаргксн гусин бӱчг хӱлӱтн. Хальмгин секция центр издательство народов С. С. С. Р. гардж авксн салу нижад ӱагӱд, ӱзгин дӱктр, басъ омшхъ дектриг тӱргн гаргхиг ку-кульцх кергтӱ.

15 февраля 1924 г.

Ив. Коновалов.

**Кудыг сургхдъ бакширт икенкдъ керекта орсъ ке-
деръ бӕхъ дектрнь энь:**

- 1) Педагогические курсы на дому 1924 и 1925 года.
- 2) Методические письма ГУС'а №№ 1 и 2 (наша волост).
- 3) **Струминский**—Настольная книга для работников пр-ва в трудовой школе, В. I («Методы и принципы работы В. III-й («Практический комментарий к разработке программ-минимум»)).
- 4) **Журнал**—„На путях к новой школе“.
- 5) **Рубинштейн**—Трудовые жизненные узлы—комплексы.
- 6) **Н. К. Крупская**—„Народное образование и демократия“.
- 7) **Попова**—Школа жизни.
- 8) **Ее-же**—Четыре года преподавания.
- 9) **Соколов**—Методы комплексного преподавания.
- 10) **Блонский**—Педагогика.
- 11) **Монтессори**—Самовоспитание и самообразование в начальной школе.
- 12) **Дипп**—Трудовые процессы в начальном образовании.
- 13) **Дьюн**—Школы будущего.
- 14) **Он-же**—Школа и общество.
- 15) **Лай**—Школа действия.
- 16) **Крупская**—Школьное самоуправление и школьная жизнь.
- 17) **Гестев**—Как надо работать.
- 18) **Лепилов**—Рисование и лепка в начальной школе.
- 19) **Семашко**—Наука о здоровье.
- 20) **Канель**—Гигиена телесной и душевной жизни детей.
- 21) **Мару**—Игры и развлечения.
- 22) **Филлип**—Подвижные игры.
- 23) **Его-же**—Игры детского сада.

- 24) **Журнал** — Народный учитель.
 - 25) **Журнал** — Вестник просвещения.
 - 26) **Журнал** — Коммунистическое просвещение.
 - 27) **Моложавый и Шишкевич** — Проблемы трудовой в марксистском освещении.
 - 28) **Крупская** — „В поисках новых путей“, изд. раб. прос. 1924 г.
 - 29) Летняя школа, под ред. Крупской изд. Раб. просвещ. 1924 г.
 - 30) **Калашников** — Советская производственно-трудовая школа том 1-й и 2-й 1925 г.
-

НАМР ÖВЪЛИН ГОРВН САРЪ

№№-рын дий	Комплекс	Бөдөлмөшин товчнь	Көддьмөшин мөгон	Мөдрэв ухан, чиддин билгьин болн дөдгөйин дьлгнн.	Дутуч Күддлгү
1 Школадорад уга дактан күддын үүн йовлын	<p>а) Зунни оин янгт, хөврдгн йов-дгас күкдн тов-чгд, шиндждлгй авксн уханы.</p> <p>б) Зунь төр-бүтин күч—көдль-сн болн тундлгүк-дын орлдгч.</p> <p>в) Күкдн зунни нэрь.</p> <p>г) Бүлгндлгнь.</p>	<p>Зунни үдр, сүгн дүнглр; хурь, салгык, хагсу, хурин аюд. Садн болн тарудын зөрү—земш. Тель шовүддн й. Зунни тегн хорхй. гөрйе. Хамт махмудын бөдлгнь: китн, дуган, цөйи, хату, көшүд, гүнч, акрсн, чнгтй, гагсу болн басы талтдан чигн оин аягт.</p> <p>Төрь бұдлн зунни көдлгн: өвс-нй хадвр, тара ахулгн, гаруд, садн колдымш, зунни агае бйрлгн. Зунни көдлмшт тардкч малын нөкд—туснь болн, төднй көдлмш. Ялар көвдрь күкд икчүдн көдлмшт орлджн көдгнн мөдлгч.</p> <p>Күкдн таскч зунни нэрь болн басы тундн хурангу мөдцн шин-жи онгын.</p> <p>Күкдн нөрл болн угтлч. Бү-лин дьгн. Оркёр бұлз аьтгө хө-рндн амаран аьтлч (эпг. аьт, ахнр, дундр, ажнр, өзкч, аьт, аьт аьт бұдлн утг тонь.</p>	<p>Шинчүддй күндвр. Гартсн, санксн йов-дан күкдн бисн келгч. Күкдн сүргн. Күкдн зурд, гарин гёрь кен нетн-гнч көдлмш (налгй юндшнлгьжн зур-көхч), дасар ю вис кнч тусдг тавь-хгьлжн кельн күкдн хнч болн төднй гарин кечигт школьн биснн чигн мөдхь мзөйд дугулгн (урдн мнн. келн).</p> <p>Төркч гзарин онг аягт зурч хгьдлгн.</p>	<p>Бакш күкдн уха, мөдрл, дам-шлг төднй бий бийн кир—дүнн гёрь кен нетн-гнч көдлмш (налгй юндшнлгьжн зур-көхч), дасар ю вис кнч тусдг тавь-хгьлжн кельн күкдн хнч болн төднй гарин кечигт школьн биснн чигн мөдхь мзөйд дугулгн (урдн мнн. келн).</p>	<p>Нижкддр тог-кен тогнн кир-дүгтлнлчлхь көргтй.</p>

№№-рын дит		Комплексе	Өгөч бөлүмдөгү сын уялманы	Көлдүмшүн тоочуна	Көлдүмшүн методу	Мердөө, уханы чиндин бөлүмүн болуп дайындайлы	Дутуна Күндүмгү
2	<p>Өрөхчүндү көхө көлдүмшүн план.</p> <p>а) Иркүч көлдүмшүн хураңтуу бөлүмдүгү.</p>	<p>Эзэвья болуп сургулин көлдүмшүн кучин дым аылгы. Горын сарин (бүкүл жигын чигин) көлдүмшүн даран; толкыкы дельфин, тербулдын йовдд, шкюлын, күкүдүн болуп ичүүдүн күч—көльсони сын мул илжид сурдун. Дектр, тограды болуп тагдан чигин сургулин аль кергити бөлүмдүгү.</p>	<p>Хогнй алькүбиди дель школь байнй. Школын садк, хаша—гаруд, төргыкы делькы. Урлгы намырын шинжй авлгы. Школын бари тергк байрнй дельпулхыкы айрнй; школын саду урй болгнй байрн, баскы тунй уакмкты построикнй. Школын ахрухн тукнй.</p>	<p>Күкүдүн шинжнй. Школын ордй байр болуп баскы тунй ачигнй хыкылгы. Зурлгы, монгл шав-рар до болкы чигин кельгн, баскы цаскы хычылгы.</p>	<p>Күкүд зурлгнй школд, баскы тунй, кылдымшн, дундан до кеснйинй йовдд тодорхнй модхк кергити школын догрк ордй хураглн.</p>	<p>Уагына дектр аддыкы омшлгыд суртн гикларн иль-дигил хы-йикхнй кергити: а) баркы уагыр үлгү гаргкж тун рүгнй омшхкы кергити;</p>	
3	<p>Маня школь болуп баскы тунй көлдүмшайнй та-ниль дүлгнй.</p> <p>а) Школын байрн, төргыкы болуп делькыкы зинь.</p> <p>б) Школын догр зинь.</p>	<p>Тергк ачиг дельпулгы. Школь догр бйкы ачигин нердк меднй, төднй урчыл.</p>	<p>Школын байрнй бйхк, хашан иль багын кем-жй авлгы (ипшкыр).</p>	<p>Арвн күлгыр немалгы хйрү авкыд тольгн.</p>			

Көйдөлмөшүн төвчөнү

Көйдөлмөшүн методу

Чыдаган, билгичин болгон дадыган деген

Дууна
Күйдөлмө

в) Школя, ымын басы тейди йосон новдын.

Төрктү бүгдү тапты. Ол ант күйдүн наени дым меддиги, басы илгыт. Церльжжжх улсн. Школя коллективин ымыс ю кейн. Школя күйдүн түрүн хурдидань (дежурн болгон йосон новдыган медхн) Школя конгид йосон новдыл кергид? Дежурнй жиса олгт. Юнгид школьдй ирккн?

Дежурнй жиса сунгн басы талдан чигн новдынын күйд дунды илгыт. Омшх, бучх сургл уагин дектр уга методдйр сургдн. (Дундн көйдөлмөшдй ханьпулжжй).

Арвн Күльтр асыв кен басы бингон тарлх. Арвнй бүгдй оркн бучгиг омшжй мөхнн. Эсьнн то арвн кульдйр бучхн. Талдан күк днн арвнн чигн үлддврт нерыни таржн бучггнн чидврын. Күйдүн нильвртй асиг үтн.

Ут таргж түрүгдн омшх кергт; б) Нег татвртй үнг, нильжн омшхн. в) Уагин дектрдйр омшх. Цөгс, цель күльд ромшхдй түрн орхдй гисн.

г) Күйдүн күчү — көйлөнү.

Вяхь газран хурагтн. Ногн, хамтхасн чогун, күйдүн кен, басы тейди зурен зургар школя долркь барын кергидтн, школд сургулин — герлин онгт булн токтан, басы тунань аху. Школянь кзасо ахула бай шуд, хдү толгтн. Зигнн, дектрин, талдан чигн олн ант сургулин кергид болн цугдлкн материалнь дым то.

Күйдүн көйдөлмөшдй хамдулжжн омшх, бучхиг эаьжн сурглнн үзсн, медцен, хураен хамтннн нерь меджн басы тунань нердынн дорн бүгдтн).

Мел.-рын диг	Комплексы	Үгч комплгесын уль тема	Үгдәмшин товчнь	Үгдәмшин метод	Мердль, ухан чидань, билгинь болн дедмгян дылгн	Дугун күчнөгү
4 Күкдэн тем—шалт-рин харул.	а) Тем—шлтгт үгә болн темгтә күн.	Тем-шалтгт үгә гевьги күн. Күкдэн темь. Халдыртә болн халдыр үгә темь. Хаму (нажүдгә темь) болн ильдн, баяс әндәс тонылт. Тем таракч ымыгыс тонылтн. Ондр—болн болн дүжәнтәр кем-жәйль (кемжән—(арин)—мөтр, чинчүр—кигоград; орайль, дөрвөнә ховнә).	Күндәр, хәжәйи шин-жәтн. Темн зүрүк болн ильгәжи үзүлгн. Әчин күкә хәйәтн. Күкдән бисәртн өндр—болгн; дүжәнтгн кемжәйлгн; десарь чейән әрүлгән кемжәйлгн.	Илрүкә новдәтль пөвр—дерин үч-ринь медань. Бүчгин пөвр дерин үчр.		
б) Пөвр-пөврәртә атжә бәхит мед-длгн.	Чирә, тәр, тогнә, хомсн, кү-дән билән, хобан чин пөвр—пөврәртә бәрхән. Нолкәлтнә мут, билән чиддә бәржн сүлгн; әтжә бүчхин новдә; төрүкотрин пөвр, пөр, хуктә—төв (венгеләция), догр хобитә пөвр—пөрн. мөрән —үзәг тәр әдлхн. Төмә ки хәтх-ас атжә билән харихн. Тәмь тәлтнә, амдан әвгнә м. Вәхнә боклн, бәсн, бүрт, кир. Күк-дән гөрә — бүлн пөвр — дерин үчр.					

-45051-

Ученно-исследовательского института

№-рын лим	Комплексы	Өгөч комплексынын уягы темы	Көйдөлмөсүнүн тоочу	Көйдөлмөнүн методу	Мөрдө, ухан чилдиги, бийлиги болгон даамган дыйы	Дутуи Күйдиги
5	Намр	а) Намрын ок-труги бөддө.	<p>Ойрын ахардиги (сүтүрйин кем-жаклыгы, күүдиги кирдө дамыган). Одрь—сөтин наг хөврөлгө: бунд, хурь, нарн, бүүтүгү, салгы. Тег—таарин үлгө хөврөлгө (ауяда). Бахи аур тег—таар көбрөк хор-хын, басы даруны ногынь халдиги.</p> <p>Зель—шовудин никелги. Хор-хые, тег газрын бичиги аяг ичдыгы. Зунар, намрар павил (нурь) уен (Намрар зерь шовуд никелги нр-лыгы, хугена нарлгы, уени хак-елги). Одр-сөтин нагиги гиль зур-лги. Сурдугин—теринги оипг тог-тан, басы түйнө ахунь. Школын музей токтөгө хуран, басы түйнө дугу дундиги дүрөлгөн.</p>	<p>Керектин тег газ-рар, сазур, таруур йовайи (аксөкүрени) кельги. Округуни аньгы пингелги. Басы бунд новдд. Иахь, ухь күм-снй снй аугинь пин-жыи.</p> <p>Кундьяр, октругу авч пинжяе басы керчү-дын*) күч—келькиа (сөбүдиги) болон кутелди новддас түймөлөйгү уы кельги.</p> <p>Зурлгк. монгл—шав-рар ю боды чиги кельги, бүүчлги.</p>	<p>Намрын окт-ругу ачпипинжигуи амытинбулгынбуч-көлсөнө новддиги. басы школынг күнд тодрхө снй межд чекдан тов-чль азылг.</p> <p>То, басы хорын күндүр бүүчхн дынн.</p> <p>Угьдиги дамжкн мершхнхь, тодрхө снй бүүчхн.</p>	<p>Омшлгндан дамжкй, мерш-хнхь. Угнн хо-валги, кельчкен угьс нель угь таргухь түйсөн мотыкн 2—3 уз-гар салгы, басы сүдлыгкөн үзг таргухь, үзгөн—«й».</p>
		<p>б) Аылтнй нам-рын күдльмш (азы тиж бугин), басы никелги.</p>	<p>Гарулин болон салын зерь—земли; басы тегнө өнг аҗснль болон кельт. Зер земшин бөлөдөлгө. Басы талдагы чиги цахь, ухь күмь өзиги замд бөлөдөлгөн (ууыр, махи, өнг, зарь (сөт), нд, давсн</p>			

№№-рын диг	Комплек	Өгч коллг-сын улъ темы	Бөдъмшин товчнь	Бөдъмшин метод	Медрь, ухан чидгич, бальгич болн дэмгий дьлгн	Дулун күдэгтү
6	Хулгнь сарин хувьсарин (Революционнай сьнцц),	Хулгнь сарин 25-д (Укръ сарин 7-д) хувьсарин революционнай сьнцц (Ньрр ьдр).	<p>болн талдан олт англн). Арсть, худь, шарикъ тудгидь бьльдылн.</p> <p>Бүтин күн болгнъ тегин көдъмш шиньлгн (сь нж шкоть дугулчъ амьлн): Хаврин халгьлгн надрар. Олов, шикъ кельлч (зүлгнч).</p> <p>Дугач, китч бьрн. Шиль зүлгнч. бась терзин рамкинъ мазлгнч; болн ьдн, ьрькин асвр; тьддан чинг олт англ дугалгн. ьрльангүр нүлгн. Хаша, халъ кельлч. бась талдан чинг олт көдъмш. Икүдлн көдъмшгьт күкьдмн икьд орлгькн кьон туь—нокьдн. (күкьдмн коллгктивн күч—кьдн).</p> <p>1917—ч жилин Хулгнь 25—д болгьсч аюлт. Завод, фабрикт бьксн көдъмшгь улсын болн бась аял харь улсын йьрглнч: хань, аьсгнчн, нойнъ, баячудн (зсьбин*) дудьлн.</p>	Күндьр. Ултхъ сьн үлгь кельлчн демонстрацд йовьлгнч. Революционнай дудьлн.	Хулгнь сарин 25-н Күчкьдлсьрн бьдг улсын хьдсьон ончгтй сьн ьдрь гий мьдхн йовлд.	Шинъ—Революционнай дудьлн.

*) Капиталистический.

Комплексе

Ойгы комплекс-
сын улз темы

Бөйдәмшин товчнь

Бөйдәмшин метод

Мердль, ухап
чилди, билгичи
болн дамгян
дыгнь

Дугун
Күдәнчү

7
Ургечъ
өвль

а) Ургечъ өвльин
төмднъ.

бүчг, гөйтг революционный заручи
— бүчкь омитгг, баясь дү сурн
вергкн новжк). Хулгичъ сарин
революцион төмднәр гархъ. Вак-
шин спикхотворение (түкь) омпачн
күкдн (сонсүрар) сурлг. Шко-
лын пәрл күкдн орлцан.

Одрьл ахардлгн (часкя танил-
дулж; 1/2 часа 1/4 часа). Одр—
сөтин палин альчи (бөйдль) шин-
жнлгн. Бүрльк, хуртә өдр. Кити
болн кнрун экедльгн. Шовудын
хәйрү нисельгн.

Гардкчи малын бөйдльнъ хөврөнъ,
эпеснъ, уснь талрөнъ шинжкльгн.
Малын бәрр дулзлгн. Тель гаяртъ
чонин ирельгн. Түрүн пася. Кити.
Гоянц, нурын, дандгичи корьлгн.
Малын идль хәкжн хухтә гаярур
нудьлн.

Хаврин, зүна, өвльгичи намрин
хооднъбасъ төднә керг учрнъ.
Хои—хонр, шкскхъ—зүхин салу

Экокурени, күкдн
шинжкльгн. Зурдлгн,
монга шаврар ю-внсь
кельгн.

Питн нль түкжлг хал-
дажи (коллективн)
омпильгн; ургечъ өвль.
Пул халпжн (коллек-
тивн) болн түсь-тус-
дан күкд шинжкльгн,
сөйкельдн зовон--тур-
сн келелгн.

Зург хдлжкн нердичнъ
огичильгн.

Арвадар әнкулъ-
тр төлгн. Тодр-
хн медлгхъ жаго-
риалас овль гар-
тжн, баясь кельгн.
Арвадар зүн кү-
льтр бүчгичи динъ
Цет. Бүчлг үл.

Пол—заб
бәхкәй бичг
—бичгчәр
цатк горви
саринъ им
комплексин
материнал
бөльдөдг.
«Өвль».

№№-рын диг							
Комплексы	Өгчү комплексын уяв темы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин метод	Медрь, ухан чидли биэглин болг даямтайн дьгичь	Дутуя Күддэнтү		
в) Амьт, хотгн болг горд.		Күжк тородг оцдан (эсь гижэ эвэ, элксинь оцсн) кегельн город югарн сегиньсь ильгьрьдэв (газак дүрврь)? Амьтн гордур ю зүдэв, бась тендэсь ю авчи ирьдэв?	Күудын зурге, монгл шаврар ю-в-ись кельтн. (Ленка).				
г) Хотгн болгн сейдн.		Хотгнас, сезан, югарн ильгьрьдэв (икь—балг, построик, амьтнэ тонь, нүдг болг шинилгн бэдг уэсин жиргилнь, бавр. лавк, терьмь бась талдан чигн олн инт ильгьврнь).					
д) Амьтнэ (бүлин) көддьмш. Урлгчэ овьлин замл.		Сур—дучан асвр шинийлгтн; пантэ бөльдөлгн. Нос эрьлгн. Омь эулгн (кельтн). Овьлин турунд пандгас, нурас, голас залг бөдржэхилг шинийлгн.					

Горан сарин дьгичь: Горан сарин сургулин көддьмшин утв дьг төггин гэхль, бась шуврь иль-чильйи гарлгн.

ӨВЛЬ—ХАВРИН ГОРВИ САРЪ.

Комплекск	Огъч комплекскын уль темн	Кӱдӱмшин товчнӱ	Кӱдӱмшин метод	Мендрӱ, ухан чиддн, бӱдӱлтн болн дамгӱан дыгнӱ	Дууан Кӱдӱдӱтӱ
1 Оввин он-чигӱ сӱн ӱдрӱмуд болн, бась кӱдӱтӱ—уха тӱртӱк сер-тӱкӱнтӱ ухарь лг ор-танизация	а) Оввин сӱн ӱдрин замк кӱдӱ агж санан—сед-кельдӱн товч-снӱв тӱкдӱн.	Илӱ агарт кӱдӱн нӱрӱ. Нӱрӱлкн гӱрд, сакъ, пандг, нурь, голур, тӱг гӱзур оддн. Ду дӱдӱлн. Туль кӱдӱлӱлтн тулн тӱлбнӱв аньчн авлтн.	Вакшин гӱдӱвр сур-гӱлн кӱдӱтӱ. Кӱдӱ ло усан, мелн, сед-кельдӱн барсн болн гӱтӱм гӱртӱк кӱдӱлтн. Кӱдӱдӱн олн ант сурлтн.		
2 Сӱн ӱдрн кӱдӱ агж санан—сед-кельдӱн бӱдрӱлкн бӱдӱн.		Кӱдӱлн нӱрӱмуд болн талдан чигн сӱн ӱдрн у—хӱгн гӱрд нӱр, шголд нӱр кесн кӱдӱлн тӱрнн кельтн, зуртс болн бась сӱн ӱдрн талдан чигн ло—внсь кельтн. Кӱдӱлн кочкскн зуртуд болн талдан чигн кесн хамтан нӱр усан бӱчлгн. Оввин ордангнн пачнн учр кӱдӱвр. Энь пакт, кӱдӱлн, тӱднӱ нӱкдӱдн, тӱр—бу-лнн кӱдӱ кӱдӱмшн, кӱч—кӱдӱн. Сӱн ӱдрн замк кӱдӱ ло усан, мелн, сед-кельдӱн бӱрӱн болн туган гӱртӱкн кӱдӱлтн.			

Комплекси	Өгөч комплекси сын улъ төмү	Көд. д. м. ш. ин. товчнъ	Көд. д. м. ш. ин. метод	Мерд. б. у. х. а. в. чин дин, би. гын ин болн дам. м. й. а. в. дыгынь	Дугун күндүктү
3 1905 жылгын тулд сарин 9 (22) болн дү 9-н болн сарин 25-н Револу 1917 жылгын людин нйр (сан) дү сарин үдүр. 29-н.	б) Ургет көд. д. м. ш. ин. товчнъ организаци	Сарын (эсоби) болн күчин дыгын то. Сурдугин күнет күч— күлбөнй учр новдыгт дыглыг. Класе болгнае сурдугин күчдин комитетд кү суглыг. Дектр, тер- радь, карандаш, үзг болн баст тайдан чинг олн ант сурдугин кертят белджейт, Тедн күндү пала- лн (хобайлн). Тосцан дерь нсвь (эсбь) сурдугин гердин бүтп аса- лпн.	1905 жылгын тулд сарин 9—д болн 1917 жылгын дү сарин 25—д болгон аюг новдыгын учр күндү- врь. Көд. д. м. ш. ин. товчнъ үлс (гаар халгит, магы өскелт аде бардыт). Көд. д. м. ш. ин. товчнъ үлс хан амаран бисемь? Хана носъ халхлн. Советтин носн тисн юм-о? Халыгт амгидү терь ю үрк-б?	Олнй ухын да танг.— дуглн. Революционный дү медлн.	Ильрий меделх материалае нсвь [эсбь] таргнн. баст т ү р ү г а н келгн.

Комплексе

Өгчү комплексын уягы темы

Көддьмшнн товчнь

Көддьмшнн метод

Мокрдь, ухан чидин, бьлгыин болн дамгян дырвь

Дугун Күддигтү

Өвьль.

а] Өвьлин орчтангыи цаг.

Хулыгы сарин 25-д р амаран көддьмш бьинь тунгы нальгы ута эддь. Шинь революцид гарен дудьлгы. Ахархи тужь, тужь революционныкь темд ошлгыт, демонстрацид йовлгы.

Ожгругун бьддигт күкд шинжылгы (экскурсия). Дундын болн салу кукдын тукь (расказь) келекгы.

Өвьлин цагт күкд октругун бьддь тодрхь медхп. Омшпг; бучь, амар султ кельчь үлгй дамшпг. Арвадар зун курьлр немнь, бась хьдү авлгы. Өвьлин сарс бась додан хонгынь.

Күүч—көльсн.

б) Төгддьлькч ймтнэ (онц булин), шьолын өвьлин көддьмш.

Төгддьлькч ймтнэ, (онц булин), шьолын көддьмшг өвьдэр шинжылгы: гардкч маган хьддн, асрагтн, мал хардгы, гарын дугагар бьддьлгы, цась хьддлгы хулыг эддлгы, өвьдэр элкс бьддьлгы дурь. Халымг

Зурругд хьддлгы, сандарн өвьлин дурь гаркн зург зурдгы шинжылгы медийн бучдгы. Тарар бучиксн, болн тарар дарсн уягудась

Тогрүг (тогрүг бочтин бучь). Тогрүгин келькн, дунд ксннкс амаран (часлм халымг гесрин).

КҮЧ—КОЛЬСН

№№-рын диг	Комплекск	Өгчч комплекскын үлб темы	Көдльмшин товчнь	Көдльмшин мстол	Мсарль, ухан чидлин бидьгчн болн дидмгән дыгчнь	Дугчн Күчәнчү	
		<p>в) Өвдәр күчдигн ндәрнь.</p> <p>г) Өвдәр күчдигн тем—зовинг хардгн.</p> <p>д) Олга дон-түш.</p>	<p>терь, орс теряк Өвдд амаран? Алкн сан? Юнгдд? Школь ахүд-тна көдльмш, түнд күчдигн нөкд-түст. Күчдигн күч—көльснә ант, бась түнә көдльмшинь. Өвдәр нүдлг үлснә мадн агж бәйнә, бась шидин бйртә үлсн.</p> <p>Цасар надгн, цасн дерь бичин панар гошлгн. Цасар кү кейн надгн. Цась моголгн, бась үлб көлгн. Өвдлин, китнә үчрл чигн түлб, түк келгн.</p> <p>Дуган хоби—хонр болн көль-дйн омахн. Өвдәр терь долтр бийән орахн агч, девьлтә, махлтә, бась күзүгән оражн сүлгн. Китн үсч үлгнә агч. Мось шидин, идгнн мунь. Ялжн ен—хатхас хархн. Өвдәр халыг терь амаран хообгә агжн бидь, бась орс терь? Алкн дуган, сән.</p>	<p>хиджн бучалгн. Өвдлин көдльмш, болн бась Өвдлин үчрл класқан омшжн келгн.</p>	<p>Түшн, түк үлбүр, стихотворение дасгн.</p>		

Комплексе	Өгкч коллеге сын уль темы	Бөдльмшши товчнь	Бөдльмшши метод	Метрдь, ухан чиддн, биддлгн боги дамгын днлгн	Дулуи Кудднтү
5) Хаврин ргчть.	а) Хаврин түрүн темдгн.	<p>Өзү күеде, шекод болгннд тус-дан өгкч дон-түшннь (уйлгн, хоң-хонрин ясагн, зургуа болн надх йом белдлгн), хураглнднь новлгн, бась снектежль тарлгнн, талдан чигн огнннт кодльмшь.</p> <p>Өдрин үтүглгн (насан цаг дылг-жн медьхнль). Нарнн өндр, хаврин шинжлгн (сүдэр кемдйклагн, нүднн кирдэр дүмнхдль дашмнл). Аларнн дузлаглн. Цаснн хыгьлгн. Өдр. сө хойр нацурлагн. Хаврин кнглн салыкн. Түрүч шовудын прлгн. Хонн хурлгн, үкрнн түглгн. Окту-гун я медегн (шовудын, маган болн бась талдан амьглн дүч, хыкрглн...). Судамуд, нур усн, ус-на үрехл. Халгнн эодурьлгн. Голын, нурун, цандгнн мөсн хылыглн. Снн пүльгн, Голур, нураар загонн тарлгн. Тель газрнн түрүн ногьнль. Моднд бучрннь (хактхасгнннь) үнд-</p>	<p>Күедын шинжлгн, бась эскуроин. Зур-лгн, бучлгн, зоржн йо-внсь келгн. Маднн нос, ынд, эер, бась талдан чигн олд йнт, ит дутлуглн. Дектрт тарар бучон бучлгн хы-дэжн бучлгн хаврин үчрлгнн.</p> <p>Дундан болн тус-тустан чигн күкд ю үзон, лелн, шинжлгнн седельдн хадлгнн, санксн болна түгнн таргэжн келельдеглн.</p>	<p>Амгнн, шеколн күч—когонн йон-дл түрүн хавр үржках октурун шинжлгн к үкд толдльжн снн мед-лгн. Зун күльтр арвадар хылыжн, ховажн келгн (умножение и де-ленне). Келнар: нутлуксн өнднн эн, бась талдан хурасн дорынkehь кергтн).</p>	

Комплексе	Өгөч комплекс- сын уэль тамы	Көдүмшени төвчөнү	Көдүмшени метод	Медрь, ухан чиндиги, биялыгын болн даламгай дагынь	Дутун Кудангү
-----------	---------------------------------	-------------------	-----------------	---	------------------

снь гартыг. Мылын хататгы. Нам-
рин тарикси тарань үндэгли. Хав-
рин казылар. Сүрүдлин—тедин
буангыг дүрүлгыг. Хаврин сарс,
басъ теиди додан хончынь.

б) Овэлин бэр-
наси нүдлыг.
Бүрүлх бэрү ологли, нүхү бөдрү-
ли. Халыг төрө. Малъ гартыг
идишүдари. Тутумүд, хурд халык
вердги. Нул, нишиг байг хой-
ран новыдгы. нүхн—бүдлин мучь
(сүргаль сүрж бөдүлгөнү, өзанин
кити, халыг—төрт дунан сын
бэри утань, бүрнү, басъ талдан
олн мүнү). Сын шикотъ амаран газрт
бэрж бөдлү? Аиле амгычъ эрдм сур-
галыг?

в) Амги (бүлү)
шикотъ хаврин
күдүмшг бөдрү-
лти.

Шег зогли. Гарту, ханша, басин
ясгли. Газр — халыг зөр — зовин
азвр шинжиглигт басъ залъ бөдрүг.
Гархъ эв бөмкөнгин. Гарту дур шег
эвйи асхэйи күрөснү ясгли. Көдү-
мшени малит ясли салу хотъ
благн. Амги даве авхар давоня
хартъ одгли. Гара халгхар гартгы.

Исэвь (сэвьб)
бийиен гартн, ту-
ругын е эльги.
Бүчгин асвр: бү-
чгч үлги агжи
талдан халд буг-
гхи. Хаврин учрт
күкд ахрун туъ
омшжи, бас стн-
хотворение дас-
хнл.

Комплекс	сын уль темы	Бөдльмшин товчнь	Бөдльмшин метод	чиддин, билагын болн дадмийн дыгнь	Дустун күдйянгү
	<p>г) Хаврин түрүнд затъ барьдн.</p>	<p>юн кергтй болдв? Ямаран тара хавртү тарьдырь, бась талдан ю? Гаруд (хамд) халгыжн. малгтлн (горьжн, дорьжн, алдыа тангидулн, бась ұрмаг невяда (дроби) $\frac{1}{3}, \frac{1}{6}, \frac{1}{5}, \frac{1}{10}, \frac{1}{8}, \frac{1}{16}$. Гарудын зер—земш тёрхд бөльдлн бась султн. Итгүдын бөдльмшт күдмн нобд гуснь. Көдльмш кехдй махмуд чангтржи, күчн немьлддлн тусд болдтлн медлн.</p> <p>Нурур, голур, тенсүр затонь шүгүльд затъ борхдй ылыгн (эьлжи бүлн) новлн. Ягжи затъ бяржяхинь шинжилгн. Ямаран затон бярлүнд? Ютар, атж затъ бярдырь? Затонь хулдлг шинжилгн. Иьрктй үзон. медцн. шинжильоньсьн бүжд келеглн.</p>		<p>Күүч-көдльоньн, седкельдйн санонань, тольжн медцнань учрлг күжд келеглн.</p>	
	<p>д) Гер—бүдлн бөдльмшин хөврдлн, бась түндкүөдлн ордагалн.</p>				

Горан сарин сургулин көдльмшин уть дыг тогин гәхль, шуврь ильчлжи гарглн.

Хаврин горвн сартъ

Комплекс	Сын ұль темы	Көдльминши товчнь	Көдльшин метод	Чидин биягын болн далайв дьгнъ.	Күдйәтү
<p>1 Сын ыдрдә күдә ярг санан сед-кедйән ба-ирдәйн бәднъ</p>	<p>Хаврин сәйн ыдрин санан сед-кәлшн нөвдәлнә күдә ачәйн сед-кәлдән товчәс-нәнь нөвдәл.</p>	<p>Сәйн--ыдрдә надәкәг күкәдн нәрә бәсәт тәлдән чигн бәдмәкәтә нөвдәлнә. Хаврин сәйн ыдрдә окторәун хөврәлн болн бәдәлн, дүрнә (бәдр ирәвәс дугән болытн, нур болн голыг шинәйләлн, төл—гәзрнн көк-рәлгн, түрүн пәпгәләдәт, өзәдәл пәдәг әдүвә ичәйнәснә тәрлән, әдү-снә хәтәзәлән, сүдә шөвүдәлн ирәлән, (үрәйнәсәлән, кәлтн), Сурәунн тер-лнн бугән дурәлгәлгн. Ямарән хәврнн көдльмш гнәй бәдәс кәләнә? Бүдә—үгәсн сәдү әмәстә ямарән хөврәнтү көдльмш шинәйә үчрәйт? Бүдә—үгәс әрдә—сурәләр қарән йнтрәйлән (кәдүбә олдхә, ләкәшнй сонсәхә, гәсәт омпшх. снәктәләдә олдх, жәс тәлдән чигн оғн әнт көдльмш). Үзәлн мәдәлән, санән—сәдкәлдән бәрәсәлән, әврәйн шнн-әкнлән күдә кәләлән.</p>	<p>Сурәунн күкәдә күн-дәлгн; күкәдн әдүрүн, Кәлтәшнн пүтлүәлән, кәдүр әкәкүрәшн кәхә.</p>	<p>Октрәун хәврә-лгнә шннәйн нөвдәл, күкәднн доғр санән ухан, кәдүр әкәкүрәшнн кәсәлән төдрәхә мәдәлн бәтләдәт.</p>	
<p>б) Күкәднн ор-ганнзәцнә шкәдл болхә хәврнн көдльмшг.</p>		<p>Даруд бәгәкүч көдльмшнн пәләрлән.</p>			

Комплексе	Өгрүч комплекс-сын улаь темы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин метод	Мердль, ухаан чидлин, бирльчин болан деддигийн дьигнь	Дутун Күндьнрү
<p>2 Амьтна (бу-лин) болн школин хаврин тер-мадын көд-льмш.</p>	<p>а) Округуучит—дурьнь. б) Амьтна көд-льмш мад—терин тулг болн керь, гарудт, бакца, голт—дерь, садт, дотр кесинь шин-жилгн.</p>	<p>Удр—сугин дүнгн. Терь—гаар хааран? Терь—гаарг урмгть (овсн) никтрян немгн. Цецгьс. Тарань урчт, гардгн. Терь—гаарг хорхьс. Шовуд цецгьс танжн нерь блгн бась теань в. (Удр—сугин дунг бучажкх дить (календар) барьлгн).</p> <p>Сан, му газр, газр асгдгн. Ик-чудан корь, гарудт, бакца, голт дерь (садт дотр) кекжон көддьмш шинжилгн. Тарь, зарь (сот) нич-мэ, арвь, горч, гарудын вер—зекш тарьлгн, бась гарудт, садт урм-лиг (овсонг) хайжн арчлгн (магх хурах, цеврлх). Така, нугьт, га-ду дарулгн. Тагдан Терь—мадын ахумчтэ көддьмш. Арьг кельгнэ. Арьс нерьлгн. Тунь мунь. Усь цагдт лейкта савь хайлгн. Усь кельгн, бась урчс шаржин арч-лгн. Таражи сулгн. Күежт тус туснь школин халпад күртон газран онц бисн хайлгн.</p>	<p>Керькшн, гарудт, бакца, голт, сандур, акекурьс ойялгн. Күе-длн шинжилгн. Күе-д зарань шинжлсйн, санан—сейкидйн ба-риксийн кезелгн.</p> <p>Зуралгн, монгл шав-рар к о х ь көддьмш. Зурруд. «Хавр, хаврин дамшлгн. көддьмшн» учр ит күк дундан алн үтср келелгн. Ичүдйн көд-льмшд күкдлинкенкел-орлцлгн.</p>	<p>Хаврин октр-гун онг — дурь байдлг болн эльб—харь мад—ге-рин көддьмшн күкд тодрхь. Ил-гэки сйн медлгн. Вүчиглгн, омшлгн-дан дамшхнь.</p> <p>Нүднэ кирдър шуд халг татлгнд дамшлгн.</p> <p>Тотр, онг гад-тэ савь хайлгн, бась цасар хй-чинльжин татл гар-рэн талын, хав-сидын толлгн. Го модь дүжиль-жн дундъ бйринь медлгн. Школин музейд коллек-цин пучулгн.</p>	<p>Тотр онг талгь савь хайлхдйн урдасон шуд онг, дорвь жн талгь халгтэ та-нучлху сан, бась горвь жин. Шуд онг келгн. Школъ болгн бахн газр баху сйн. Зучн цагт күд</p>

№-ын д	Комплексы	Бөдөлмөшнн товчнь	Бөдөлмөшнн метод	Мөдрүл, ухаан чиддиг, билигнн болн жадмгән Дыгнь	Дугуи Күндигтү
	<p>в) Загснй бәрйылг.</p> <p>г) Гөрь эртекч кōдльмш.</p> <p>д) Күйдлн күч — кōльсн.</p> <p>е) Кōльгн-күчн.</p>	<p>Загс бәржәхнн шинжйлгн. Загснн югар, агад бәрйыл? Башнгр, селәк бәсә тәлдәр чпн загснй. алыөк чпгнн дөвсәлх, хатәх загснә бәрйыл шинжйлгн. Сәлтәй, бәс дунй кōдльмшнй тәпнлдүлтн.</p> <p>Ұснй шнмәдр кәчпнн шинжйлгнн (шүрәлг, хурән, брәл, тосн, зәлгә) хōнй кнрлг хәйәлтн, әрәл ндәл-жн, махлн. Гардкч шоврудын түйжәхнн шинжйлгн, бәсә әсрәйн хәйәхнй. Малын сән нлр хәйлтн.</p> <p>Иккүднн кōдльмшгә күйдлнн икөнәд орлдлг кōдльмшнн (күйдлнн күч—кōльснә йнгр). Школынн гарукт урлмәлг (овенгр) хәйәлтн. Кōдльмшнн кәжн бәгәд бнйгнн мах-мүлт таржн зәбрх новдлнн мөдлтн.</p> <p>Кōльгн—күчн бұдлнн кōдльмшнә болн шкөлгнн үчәстг гәврл (бүдлнн үгсн, нәкәдлнн кōдльмшнн үгс, кōдльмшнн магә).</p>		<p>Нүндә кнрәдәр хәлгнн дунд бәрннн мөдлтн. 20-н күльтр сөзвә кәлтн, бәс әрвәдәр ән күльтр.</p>	<p>зәрйнн гәврл бннн кōдльхәд гөдн дундә орл (әр-тәл)дәрхдә сән</p>

Комплексе	Өркү комплекс- сын уягы темы	Көдөлмөшүнүн товчынь	Көдөлмөшүнүн аястою	Мезгиль, ухан чигилин бөлүгүн болон дөдөлгөтүн дыгынь	Дугун Күүдөгүтү
3 Хөн сарини нель, шинь.	а) Хөн сарини нель шинь рело- люционный сян ўдр (нёр ўдр). б) Хөн сарини 1-г шинин сян ўдр бөдөлгн.	Дөтөккөн күч—көйөсөри байд улкыг нерхүлкөч сян ўрин улхинь ильчигьжи тодурхь мөддгн. Көкмү- нисг лисн көч-б? Школя пентя, нотьяйр керүлжк. тугы елекгыт. Революцион зарым бучыгы. Шинь революционный ду дугьлгн. Хөн сарин нель шинин учур бакшин елхотворение омп- лгн. Церлгенд йөдлгн, бась де- монстрацияд.	Күүдварь (хувь). Дучилин зарчимин буч бучилгн.	Шинь револю- ционный ду мөд- лгн, Олга йөдлгд дасхлгн.	Көмр ааб баххя, зунн сян ўдрин урд, кель- чинсон төкяо галдан: «ов- сий хадлгн, Укрь ха- ручипи темн гаргхь кер- гтк.
4 Зундль көхь ухарлыр көдөлмөшүн пиа гарлгн.		Амрлгн. Октуун дурь—байды шинжилгн. Лектур буглжи бучыгы, зурлгн. Бунин, хотня көдөлмөшт күкьдын орцлгн. Күүкьдын мөддлин харлгн (нель ганзар тымкь татххь, бась нель агтар хугьт ухь муг бөдөр- лгн). Күүкьдын нёр, бась талдан чиги у-хайгн гаргдт йөдлгн. Күдүт, шиндль (спектальды) орглн.	Сугль бучыгы.		

Горын сарини, жеглин дугинь: Горын сарини болон бась бугькь жеглин сүругилин көдөлмөшүн уягы дыг торпин гэххь,
бась шүүрь кычыкьжн гарлгн.

Зундль школа (зекель): Зундль школын гүсниги ниль, бучыкит салу гаргсиг хайд.

2-дкч ЖИЛИН

СУРГЛГН.

НАМР—ÖВЪЛИН ГОРВН САРЪ.

№-рын диг

Омглекс	Өгчү комглек-сын уягъ темы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин метод	Мердь ухан, чидлин билгитин болн дамгъан дьгити,	Дутун Күддигүү
----------------	-----------------------------------	-------------------------	------------------------	---	-----------------------

1
Зуни сян
ддрдгй күк-
дын байд
жиргль
новдлинь.

а) Күддын Зу-
нарүкеен көддьм-
шинь дьгити
(биснь кесн).

Домг

Об) рьхид кехь
көддьмшин пидан.

Зуни сян өдрин цагдй күддын саяан седдельдйг товчлкен болн шинжылгн, бась нарь, күч--кыльс-нань новдлинг келелгн, күндирь, күддын хурасн материалас болн бась теднй товчльжн медицинас аврй хотнь «күчъ —кыльсь, тьйлькч оучлн, болн олт ймьтнь» новдлин ильгвр, Зуни сард хурасн күддын материалг дигльжн, ильжйи шко-лын музейд орулгн. Күддын тастй бйрнд одлгн, бась орчлангитн материалгас цутгуглч. Сургулин —терлин булн гарлгн. Түрүн горьн сарь, тунй салу одрмудь. Амьтна көддьмшин зуни кагендарь (тег, гаруд бакт).

Көддьмшин—күчин то, бась көддь-мшин цагин новдль. Урлгч горьн сарин көддьмшин кывь (зэвь). (Зэвьнь хотан сурлгн, ймьтнь, күддын пал—цагин көддьмш бась икчүддн күч—кыльснй ортаннаа-пин). школынь газрлг урлгитин то медлн. Школын күддын органи-

Күддын агантрьжн баксин батлхин дерь тег—газурр йовжн эк-скурсий келгн, школын музейд дькжн материал цутгуглч. Сурлигин—терлин булн дүрлгн. Күддын аврйнь кесн көддьмшин утхнь тал-дан күндь медекххяр тьгжн сүрлгн. Көддь-мшин пга гарлгн. күк-дин нерь усин бучлгн, бась көддьмшйн.

Көддьмшин дьг то, гарджи ховьлгн.

Исэвин (зэвин):
Немлт, хйру авл,
хавалгъ х ө р н
күльгрь медлчн,
бась арвадар зун
күльгрь; дькйд
ликдй геометрин
материалас (шар,
пидиндр, к у б,
брус). Зун кульгрь
ймйрйн, х й р ү
толгьлчн.

Дундин күч—
көддндь дамшлгн.

№-рэн диг	Комплексе	Өгчү комплекс-сын ульгь темы	Бөдльмшин товчнь	Бөдльмшин метод	Медрь, ухап чилгин, билгин болн дамгьйа дьлгнь	Дутун Кудьингчү
2	Күү-көльс-нй жендъ харлгн.	а) Күүнни пок-рүн танилдухъ тү-рүн зылгн.	<p>залинэ тединэ ильгврнь (исполком, учком, оргл (аргелъ), ылъ—ялнн ильгвр (группа), кружки, дундин зурл. Күүндин күү—көльсөнэ орт-лин (аргелъ) организация. Цалнн дилъ (календарь) бэрьлгн. Түрүнтор-ын сарин вердынъ бась кедү одор-тэнь. Эврэйнъ классан керүлгн, бась шкколд дутлуксн материалас. Шкколд кергтэ кудьмш таргэйн бучн, тоцань.</p>	<p>Нөг талгтгтэ магин махмуд, кебь зургуд хйгдлгн.</p> <p>Эмчлй күндлгн.</p>	<p>Цевр—цеврлр бахилг д а с ж и, дамшжй медлгн.</p>	<p>Гардэйн хйгдлгнд дилгин то авлгнд дамшжй медхнъ. Зун кульбрь буч-лгн даслгн, бась немлгн, хй-рү авлгн.</p>

Комплекс	Олгч комплекс-сын угъ темы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин метод	Медрь, ухан чидин бильгин болн дамгъин дьгин	Дутун Кудьнгү
----------	----------------------------	------------------	-----------------	--	---------------

3	Хотнэ ул-сын намрин агль малъ терин көд-льмш, бась школн газрин.	а) Урлг. б) Намрин тьрьлгн.	Зер—земшин болгн. Богя, тукъ зер—земш хаветь (кауст), хавь (чанач, дурак), гу, боднцг. Гарудын, бакция урлгин кирь мөдлгн. Намрин тьрикен таран? Таранэ урлг шинжильгь.	Зурлгн, эчгин хьдг-лгн: дужильгь, кемжальгн: нь багинь болн бась чейлг, омы жнлгй бучингьлрн дентлгн. Цевр—перин кундирь бась хьдглгн.	Газрин дунгй гингдуглгн (дур-вьжн, горвьжн, метрд). Зун кул-тр ньвь гаргйн кельгн, газрин дун — кемжангй негдугльн. (умно-жение).	Малъ — терин көдльмшгй та-нильдуглн.	Садъ нктё газрт закчи тежсь гад-дйн садын учртё темы гаргхь мин.
	Басгъ		богн талдан чигн муны. Темтё улст олнй дон—тунг; болынца, эмин герь, турн хьдгйжн асрлгн. Классин план. Кимд геомерт-чексий кебь бьдль медлгн, бась савин дотре нь—багин кирь, терин йорад, теран кемжн, бась кудьн тогар курьхь атарн (дунгехд дорвьжн, горвьжн савин кирьр кемжильхь). Делькй дерь бькч амьлд атар, терин тусь, бас кунй мөндь. Сурлгнн көдльмшг школн (зексин) цевр —перин толгьлькч токтаг (п्रा-виго) бась сурлгнн к у к д н өдүрн жиргй йовдлд.	Зурлгн, эчгин хьдг-лгн: дужильгь, кемжальгн: нь багинь болн бась чейлг, омы жнлгй бучингьлрн дентлгн. Цевр—перин кундирь бась хьдглгн.	Газрин дунгй гингдуглгн (дур-вьжн, горвьжн, метрд). Зун кул-тр ньвь гаргйн кельгн, газрин дун — кемжангй негдугльн. (умно-жение).	Малъ — терин көдльмшгй та-нильдуглн.	Садъ нктё газрт закчи тежсь гад-дйн садын учртё темы гаргхь мин.

№-рын диг	Комплексы	Көдльмшин товчнь	Көдльмшин метод	Медаль, ухан чиндин биэлгитин болн дамгайн дыгны	Дутун Күчүнгү
Комплексы	Өгчү комплекс-сын уял тавы	<p align="center">К Ü Ч — К Ö Л Ъ С Н</p>	<p>Күдрын көдльмш: тарудт, бакит, тект басть малын хаймажйи. Зер—земш цугтлгын. Намрин эгль магь—герин көдльмшин учирт дундин болн саду күдлын чигн кегелгидйн.</p> <p>Монгл шаврар ю-виеь кельтн, басть имь темд зуратн: «Магь илшиг-инд таар», «Маня тарудт», Маня бакит, Сурчюснйин учртгит омшгн.</p>	<p>Маг — герин ухан дасхлын.</p> <p>Дүжингитин кел-жан: шуд, чин-цурь, грамм, килограмм. Утин кел-жйн: алдт, арчиг, сөмь, сөзмн дүр-вьян, дөпиметр, сантиметр.</p> <p>Бурчг ньсьвь (пробн): $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{16}$ басть талдан чигл.</p>	<p>Дутун Күчүнгү</p>
<p>6) Магь басть герин дүрлгн. Хорхэ икон, хорхэ ийдд уга зер—земш (үрлечин темдэ тангидүгн). Тарудын зер—зевь (күрү, мэйжүр...).</p>	<p>Зер—земшин цугулгн, ньльгн басть герин дүрлгн. Хорхэ икон, хорхэ ийдд уга зер—земш (үрлечин темдэ тангидүгн). Тарудын зер—зевь (күрү, мэйжүр...).</p>	<p>Магь илшигүхь байр шүдгн. Сайн, му идр (идгнн өвсн). Уснй, көдльмшин, махнй магь. Укр сагн (кедү сагчнь, уснй зунь, намрин ньльврнй, хотын жевр оршидгннь, тохнй, хидьврь, үдрь, сарьр сагл толгн.</p> <p>Уснй шингтй илхь—ухиг бельд-лгн басть агжи хөхнй. Сайр, мугарь илхь—ухиг бельдгелгн, төднэ воклгн (шингелгн), басть агжи байрхнй. Усь докдг машин. Цевр—Цөрйр магилг бёрьлгн (тарин цевр, басть савин, сахт кемд хо-биндй, көкн болн көкнй тообчин хаймажйи. Уснй шингтй илхь—ухиг бельдгтарн цеврин учр, басть багх-нй суггнас зүлггн...). Магь басть керчү—көльснй нельдгн (ор-ганизацнй). Ан, гөкйсь магь харгн.</p>	<p>Күдрын көдльмш: тарудт, бакит, тект басть малын хаймажйи. Зер—земш цугтлгын. Намрин эгль магь—герин көдльмшин учирт дундин болн саду күдлын чигн кегелгидйн.</p> <p>Монгл шаврар ю-виеь кельтн, басть имь темд зуратн: «Магь илшиг-инд таар», «Маня тарудт», Маня бакит, Сурчюснйин учртгит омшгн.</p>	<p>Маг — герин ухан дасхлын.</p> <p>Дүжингитин кел-жан: шуд, чин-цурь, грамм, килограмм. Утин кел-жйн: алдт, арчиг, сөмь, сөзмн дүр-вьян, дөпиметр, сантиметр.</p> <p>Бурчг ньсьвь (пробн): $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{16}$ басть талдан чигл.</p>	<p>Көмр зл-рмь газрт ундь бйкчи төмд текин газрын аю-гар зонрд-гүта бйхгтй хайжи болхт.</p>
<p>в) Таруд, бакитн көдльмш.</p>	<p>Магь илшигүхь байр шүдгн. Сайн, му идр (идгнн өвсн). Уснй, көдльмшин, махнй магь. Укр сагн (кедү сагчнь, уснй зунь, намрин ньльврнй, хотын жевр оршидгннь, тохнй, хидьврь, үдрь, сарьр сагл толгн.</p>	<p>Уснй шингтй илхь—ухиг бельд-лгн басть агжи хөхнй. Сайр, мугарь илхь—ухиг бельдгелгн, төднэ воклгн (шингелгн), басть агжи байрхнй. Усь докдг машин. Цевр—Цөрйр магилг бёрьлгн (тарин цевр, басть савин, сахт кемд хо-биндй, көкн болн көкнй тообчин хаймажйи. Уснй шингтй илхь—ухиг бельдгтарн цеврин учр, басть багх-нй суггнас зүлггн...). Магь басть керчү—көльснй нельдгн (ор-ганизацнй). Ан, гөкйсь магь харгн.</p>	<p>Күдрын көдльмш: тарудт, бакит, тект басть малын хаймажйи. Зер—земш цугтлгын. Намрин эгль магь—герин көдльмшин учирт дундин болн саду күдлын чигн кегелгидйн.</p> <p>Монгл шаврар ю-виеь кельтн, басть имь темд зуратн: «Магь илшиг-инд таар», «Маня тарудт», Маня бакит, Сурчюснйин учртгит омшгн.</p>	<p>Маг — герин ухан дасхлын.</p> <p>Дүжингитин кел-жан: шуд, чин-цурь, грамм, килограмм. Утин кел-жйн: алдт, арчиг, сөмь, сөзмн дүр-вьян, дөпиметр, сантиметр.</p> <p>Бурчг ньсьвь (пробн): $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{16}$ басть талдан чигл.</p>	<p>Көмр зл-рмь газрт ундь бйкчи төмд текин газрын аю-гар зонрд-гүта бйхгтй хайжи болхт.</p>

Комплексы	Өзгөч болгонче сын уялгы темасы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин мекел	Чиддин, бийлгин болгн дадмгайн дьагынь	Дулуун Күддигү
<p>ОЛН — АМ Ч Т Н .</p>	<p>г) Телгин көддьмш.</p> <p>д) Залгони салгын көддьмш.</p> <p>е) Галгичи күч—көдгони утхинь.</p>	<p>Газрын көрөз аелги, шингис хагигн, мажурдигн. Тара цоклгн (тект, гер), Газр хагдигр зер—зевь. Машини часть хатдигн, бась гер—малын зер—зевь, аевр, тослгн, тедингнутгүжи хуражи дүрхинь.</p> <p>Залгони салгын келпнь. Залгс байрлгн. Залгони зер—зевь. Урудигр, ильгигр газрын. Залгони ильгивдр, кадүшкд тавлгн, тивелгн, йовулгн,</p> <p>Хотни олт аянт гаруддиг галгичи көддьмшигт денгүдлгн. Ю н г а д а знь гарудын бйодинь надкас Делд сян болды? (Галгичи күч—көдгони уршид. Галгичи күч — көдгн, сургалы хотонд. Эрдм — сургалы тоткен газрын. Зексь (шкель) деглрин герь (библиотекка) изба-читалгын.</p>	<p>Иль темд зурдигн: «Намрар Залгони байрлгн».</p>		

№-рын диг

Комплексы	Өгөгч комплексын уялг төмд	Бөддльмшин товчнь	Бөддльмшин метод	Мөдрь, ухаан чидгн, билгн болн дамгн дьлгн	Дутн Күдлннгү
<p>4 Хулгнь сарин (аюгы) рин (аюгы) Хүвьелг(Революция).</p>	<p>а) Хулгнь сарин 25-д (Ү к р сарин 7-д) Революционий снй өдрь (нэр-өдрь).</p>	<p>Хулгнь сарин революцин тодр хя медлгх йовдлгн. Хулгнь сарин хувьель (революция) бөдльмшин, өлг харь улс ю стам-бү Мавя хотнд амарын улс бөдль? (Угальг, дунд, байн).</p>		<p>Шингь революционий ду медлгн. Амьтнй ухаан хя танилдулгн.</p>	
<p>б) Снй өдрин организация.</p>		<p>Сургулин күждын шиний (спектаклин) тусж бөдльмш. Кундльр, омшлгн, Хулгнь сарин революцин төмд хувь келегн, революционий ду дулгьлгн, зарин бучл бүчиглгн, бась талдан чигн нэр. Олнө нүрт, икчулын кельхь снй өдр, күдлын боожки уль келегн.</p>			
<p>5 Өвьлин замд бөдль-длгн (түрүйн жинлин сурган тодрхя шинжйлгн).</p>	<p>Орчальн-делькя { а) Өвьлин ургелцин төмд.</p>	<p>Өдрин ахардлгн. Цагин келькэ дикгнх ильгн (час, минут, секунд). Духанэ багалгн. Усн бэжн зурь бөрлгн. Нурь, голт танд-кин көрлгн. Термометрэй танил-дулгн; Флюгер. Уль хайткн шин-</p>	<p>Бучилг, зурлг, монгл шаврар ю-внсь кельлгт шинжйлгн. Гегүр йовлгн Намрар цугулсн эжн, нозур, бась талдан</p>	<p>Өвьль урххин кельд орчлгнтин көвьрдлгнй танилгн, бась күна күч—көйлснй дүрй бөдлгн.</p>	

№№-ры Комплексы	ОДНОЕ КОМПЛЕКС сын уль тсым	КӨДЬМШИН ТОВЧНЬ	Көдьямшин метод	Чидинь, билдигин боин дамгян дыгын	Дутун
Орчун—делька.	б) Орчун- делька ам- ти овьлин китпяс хэрдиги.	Жилги. Орчултин йовдг шинжилг бась цагиг. (Нагин болар бүч- жакх календарь барьлги).	Чиги хамгин экиг дам- лиг сурдиг.	Икчүдин күч- болгонд күмүдин орчун.	
КҮЧЬ — КӨЛЬСН.	в) Овьлин замд алын кергяг бе- льдэлиг.	Уркесэ малдуд овьлин замд белдиги: Тегин овен хөврлги, солинги, моднэ үнден. Хорхис хама, ягд бутлжэ? Мандынд овьязг шовудын хөврлги, бась махмудын; ынг—дурьнь.	Терьмд одад зармь, бисен акбар, погрёб хэйлги.	Дунд — тарь, хоть кельгини сурлги. Дүжин, то богад сечет термометр, чась агжиг бйрхин дамшлги. Ильтр ка меделдохь ма- тернагае исъвь таргян, бась ту- рүгян илыгиг(зун кулъстр иельини дөрви йондлар).	
		Овьлин замд уркесэ алыгтыг илхь —ухан дүрдг бйринь медлги, сур- лги; нег кигин уркесин эни, хоир жигин уркесин йоозур—үгити. Олн йиг уркесин илдег—удгын. Күнд тежайль, малын хоть, бась герь—аркесин шовудын. Күнд те- жайль белдиги (тардгуч малд, бась шовудг). Овьлин туршар идхь— ухиг агжиг бйрхынъ. Тежайль неар —неард кежи белдигин. Цевр, бүэр уен. Тунгалги, неврльги. Уснд урсьдг, урсьдуга халгынъ. Хагулгад, бусьлгад урсхиг недуглги.	Бүчинги, омшлги, амар келеги, пугтул- сйн салгжиг дигльгиги, зурлги монгл шаввар ю-вишь кельти.	Дунд знамена- тельтй бурчг(урь- ки) исъвь (дробь) авлги, немлги түгян кельги (1/4, 1/8, 1/3, 1/6).	

№№-ривди

Комплексе

Өгчү комплекс-
сын ууль темы

Бөдүмшин товчнь

Бөдүмшин метой

**Мердль, ухав
чидин, билгин
болн дамгын
дыгыль**

**Дуучи
Кудангү**

Хогъ—хогъ шигурьдг махмулдас
захинь сурлгн. бась келчинь, юн
бэхинь. Терьмь, гуйр, халыш
(болон гуйр). Олн урлмгас тарон
гайр, халыш сурлгн. Эвдидин
терьмь, бась олга. Халыш боллгн.
Усар нухен гуйрлг оньдин ийдд
бэхгд гуйн мунь. Гуйд бельдлгн
(хулгн, арсен). Одрин гуйд бельд-
лгн. Ямаран икь гуйдн бидрлгн,
сардан шалгн?

Кигн, дулан байрн (герь). Пе-
ран дулагн. Агар—дула талху
мү. Хоыр дахр терь, мазлгн,
уань заг боллгн. Вешь, гуйн
кешнь, бась тудонь гуйдн. Шалгн.
Талаас агжи салгн бэхнь. Яма-
ран терьмудь байвь (халыг терь.
жолкть, землинк, шаар терь, модн
терь). Герин дулагн, бась тедай
туделгн, герьнь (Одрин, солн)
хулгъ—терь. Ывгдйр халмг теру
магь, бась кун, теда мунь (кигн,
му унрь, харнгу йондд, ен халгхг-

1) Ывгдйр кунь
на байдг байрнь
(гернь).

Ичгудин хобн-хонр
ымохъ—зухян кельгнд
орилгн. Имь тежд
коллективн кудльмш:
«Мань хобн—хонр»
(бась зурлнь), «Мань
арек», маньбэврнь(герь)
(бась зурлнь).

Уркч ывдин учирт
дундин болн гусъ—ту-
сдан чигн омилгн ке-
делгн.

**Линейный диа-
грамм герлгн бу-
чид болну аьгн к-
жи чейдрн чигн
магь—терин учрт
диг то гержи мод-
лгн.**

**Дүжинтин кем-
жйн, бась шаг-
дравтин. Кель
пинжйилгн ууль-**

Комплекс	Дирдэ Жиддиде сын ульгэ тсылы	Бөддэмшин говчнь	Бөддэмшин метод	Индэнь, билэгин боли дэдмгэи дэгтнь	Бүтдэгү Дүтүн
	<p>д) Хоби—хонр өмхь—аүхь.</p>	<p>тн, халыг герь дотрэ утань, нүд- на харца му болдгнь, бась ошкд). Халыг герин кельгь, бась тал- дан чиги гермудын. Монай урнай күч—көльсн, бась бешчин, дөвр- дичин. гермүд кехь. Халыг герь- муд кехд күкд уасын орлдгн (ипкй зүлгьлтн, дөс некггч, герин бүс келгн бась талдан оли йтг бөддэмшнь).</p>	<p>Пал—палгн стыхо- творение дасэйи аьлтн.</p>	<p>эйи кельсн, байр- лэйи кельсн, бась хйирдэл, йэйи.</p>	
<p>е) Хотн, горд хойрин додлан, теднэ д у р ь н ь дйн—түшт.</p>	<p>Амтнй хоби—хонр, өмхь— зүнь цаг жигин хойрэгтар. Овь- лин замд хоби—хонр, өмхь— зүхэйи аьлтн (халхлтн), кельгтн. Госчин, хоби—уйачин, күч—көль- сн, бась герин нэрэн бөддэмш. Ипкй өмөв зүлгьлтн, бась некмр. Овьга хоби—хонр хотнд.</p>				
	<p>Манй хотн (ямг) гороат ю ор- двь, бась горд хотнд? Горд арс- мин дунд газр. Горд боли гордун бидль йосн — йовдль келгтн. Некхидин күчь—көльсн седьнд.</p>				

№№-рып диг					
Комплек	Өгч комплекс-сын уль теми	Көдльмшин товчнь	Көдльмшин метод	Медрь, ухан чидьн билдгн болн дадмйн дигнн.	Дутн Кудьнгү
		<p>Алтн урн—ардмн газр, басть ретнн олд ялтнь. Хотнд (амькт) дольгн сэн—хүнн. Дольгн бйрн. дэвк, бэврмүд, ярмс: кооперация болн звна дэвк. Арсмч. Коллективный күч—көльснй болн орта-внзашн сннь.</p>			

Горн сарн дьг: Сургулн цүр гэхмлин организмизация имь тенд: «Манй хотн намрар болн ёвльйр» (орчин—дэвкй, күч—көльсн, олд амтн).

ОВЛЬ—ХАВРИН ГОРВН САРЪ.

№-рын дим	Комплексы Өлгч комплекс- сын улъ темы	Бөдльмшин товчнь	Көдльмшин метод	Мөдрь, ухаң чидди бильгин болди дамгайи дылгы	Дүгүн Күндигүү
1	Ургыч сын Ыдрт уха- рыл күкүд сөрмжигий ухагын гар- ихигтардиги	Күөдын нәръ газз арат. Эбъ даралгин ольжи ю-вись кегелги, онц нәръ, спектакль тэвиги, тукъ, Школын сын Ыдрт бөльдиги, күөдын үрүн, спектаклин ю-вись бөльдиги. Школы, ыжги хойрин нильврь.			
2	Сын Ыдрит (суль цагиг) күкүд агжи сөккөлдәйн бәрдәлги.	а) Өвьлин сын Ыдрт к ү к д и н сөккөлдәйн товч- лөнь. Күөддә нәръ болг талдан чиги ю-висьврь суль цагид (сын Ыдрт) нарълсин күндлги. Цагин учрт күндлги (кити, цаси, Ыдрн ут- лги, бась талдан чиги). Цагин кагендарь бәрлги; сарс, жильмуд, бась Ыдркь сарь болгид, жильд кедү доган хонг бәлгин то. Күк- дын болг төднә геръ—бүдлин күч —көльсн сын Ыдрт (герин көд- льмш: малын хаймжәи, тудә айлг хулсә, загсә бәрлги, пасә хайл- гн болг бась талдан чиги). Нәръ күчъ—көльснә бүчлги. Күөкдын зурдиги геръ—бүдлин тускд. Дундиги		Сурчәх мате- риалон иельв гар- гжи түрүтәин кель- ги. Авредар ми- нги күдлгыр то.	

№ 2 -рын диг	Комплек	Өгчт комплекс-сын улт темд	Көдльмшин товчнь	Көдльмшин метод	Медль, ухаи чидлгн, бидьлгн болн дедмгйн дьлгв	Дүгүн Күдйгчү
		<p>б) Ирбчт горвн сарин көдльмшин план.</p>	<p>Горвн сарин 'дундин ноявь: гарткч малн, шовудын кебь бядьт овьлгн замкнн, хаврнн түрүкнн сурлтн. Нүжн бдүл, шншлн гаврлан бядт улонн гарткчн малт герь— малын көдльмшин түсть амаран олвнтывь. Округун йовдд шннжлгн, царнн кягендарь бядьлгн, бась суртугнн герьлнн булн хядьжн хуралтн. Күчь—көльснй то дерь кергелхь медрь, дамдлг сөдкельдйн авьлтн, бась түнй учрнь малт өскелөндь. Бакчи гаврннь правленгь таннлгтн (ямг, улус, болднц кмолгелт кр. вэ.).</p>	<p>Күндварь, бүчлгн, бүсөй олшлгн. Бүкль горвн сард сурхннь көдльмш нль-глтн.</p>		
		<p>в) Учрчт көдльмшин организацн.</p>	<p>Школын гарту, ору, улт тонь (жетлы). Шкодд бакчи малыг хядьлтн, гавр хагдлг зерь—зерь,</p>	<p>Көдльмшин дла гартхд Күдйдын бнслнь түжлгн, суртугдн—</p>		

№-ры д

Комплек

Оргч комплек-
сын улг темь

Бөддүмшнн товчннь

Көдүмшнн метод

Менрүб, ухан
чидин билгын
болн дадмгын
дыгннь

Дутун
Кутдигтү

3 Мани гард-
чи малгь
болн тежн-
ки шовуд.

О Р Ч Л Н — Д Е Л Ь К А

а) Гардк-
чи малын
кеобь бад-
лян.

Когин кейн, ясхин бучылыг. Ургеч
көдүмшнн дөктр бөлдүйн бучилгы
Көртүгэ халгын ясвр. Ургеч көд-
лымшт класс бөлдүйн.

Гардкчи малын илгывэр: көд-
лымшнн малгь (мөрүн, тежән,
царь) үнәи малгь (үкр, гүн, аман),
махань малгь (хүн, хулгь, гэхт);
үрүмг малгь; талдан гардкчи малгь;
нохә. мись мөрүнә кеобь—уртц,
тежәнә, парин, үкрин, гүтлын,
мисин, нохән. Гардкчи малын
тежәнль. Мүрдүн тохм (халым,
хасг, тең, орс, орловский). Тежә-
нә тохм (май тежән, хоһр бөктә).
Парин тохм (бөрдн—гээрин, халь-
мг). Үкрин тохм. Үкрин үсн,
гүнә, аманә, тежәнә, хүнә. Мись
—махан ан мин. Нохә күнә нохә
мин, танә хотнд бяхь нохәнн
тохмнь.

герлин булгнчиг ясгн.

Гардкч малн, те-
жамль шовудылг хәтн-
лгн, бась тежәнә үгн
махмудын. Яон, зур-
гуд. Козхов, пилехов,
зәнә чигн мал герүр
оқлн. Гардкч малгь
асаргнд күдүн күч--
колынән орлд ан.
Гардкчи малгь зурлн.
Дундин амн—үкр (ась
тижн бучад) имь тежә
кегельгн: «Мани» мөрн,
тежән, царь, үкрь, но-
хә талдан чигн.

Гардкч малын
болн тежәмль шо-
рудын цокл мах-
муд, кебинь ме-
лн.

Томе К III

Мем-рын ди

Көптөгөн

Өкчү Көмпөгөн-
сын уль төмө

Көддьмшин говчнь

Көддьмшин метоа

Мердль, Ухан
чидани, бийлиги
боги дамдйи
дыгы

Дуучи
Күпачту

Орчлн—делькя.

б) Тежымль
шовудын
кеобь боддны

а) Гардкчи
магль күнд
пердлжи
байн.

Маня тежымль шовус: гавка
басъ тагдан чиги тежымрин шову-
ву. Таган газак почи—макхуудин
кеоби—урчиги (басъ тагдан шову-
вудын): ковы, жыврынь, хонгшарн
бодн. Дотр макхуудн. Дотр мак-
мудинь кеобь янэнь, ошенинь, асень.
Шовудын тежымль, басъ тагдан
шовудын бидьгень, бидьдотгень.

Көддьмшин магль харь герь—
тагин көддьмшиг амаран озарь
үзүбдиги, басъ нүжи бугд ятгид.
Морн, текин, карни денгүлги,
тегид чиддирь, унагар, көддьмшиг
сөндирнь. Гардкчи маглын толгидькүч
үсөнй шимгид икхь—ухиь, болн
айжи теудн кегуевь (тоои, фрымь,
чигий, йрт хурен, шүрблг басъ
тагдан чиги). Укьбрин айкөнй,
түндь салг толгид тоххинь ке-
вирь. Усөнй покшид байн, басъ
түндьс он илг икхь—ухил гар-
гландн байн. Гардкчи макас

Турьгн көхь
несвь. Утан чия-
ды келелги. Уэ-
гуддн чикли бучи,
уль пильки бучелги.

Дундан эвь лижи Гардкчи магльге-
түсь — тусодан чиги. рин көддьмшин
Гардкчи маглы үртд түст амаран оза-
декторошиги. энгүчирг талин гардлги,
стихотворение даселг, басъ магль, по-
бонь түвь [басенд] тү-вудын айжи ас-
рүгөн келелги. Маглы хинг дадыг мер-
көддьмшиг келелг хидь-лг. Идиг хоты
лги үсөнй магын асрлгид то, түндий үйвиь,
күбдн күкь—көльсн. Линейиго дна-
орлги Овьрйр, носар фрамк гардлги,
кесн көддьмшиг харайи 1000-и күль-түр
денгүлгиги. Ондг күг-нежйги, авлгн.
дугли, тохмар үкрни

К У Ч Ь — К Ö Л Ь С Н .

Омилекс	Өггөч комплексын уяь тамы	Көйдөлмшин товчнь	Көйдөлмшин метод	Мөрдөү ухаң, чиндлин билгилгн болн даалмгын дьлгнн.	Дүтүүн Күлдэгүү
<p style="text-align: center;"><i>төрө</i></p>	<p style="text-align: center;"><u>КҮЧЬ — КӨЛЬСН.</u></p>	<p>6) Гарджчи малын болн шонудил цевр-цеврлр хайлжн аорлгн.</p> <p>Махнэ идхь—ухиг бөлдлгн. Күнь гарджчи малын носн, зрөс, оврь, түрү аяжи эгьдлгн. Гарджчи малъ шовуднн аоржжн, басъ тунд күвднн орлцн. Гарджчи малнн, шовуднн өлөртүн, доган хонгтан, сардан идьдл хотин толгьлн.</p> <p>Гарджчи малнн. шовуднн бйръ-кй цевр—цевр. Сергилгн, хотиннь цевр—цевр, дудан, герлинн курь-тхь кергэ шонь. Кебринн бйриннь солгьлгн, шөг, сурин хайлгн. Укьр, мурь, текй, ұрымг малыг болн шовудылг цевр—цеврлр бйрххн. Хотын кемжйн, басъ ягжн ўкнн. Гарджчи малд ирьдл гешнь (шўль-кй, сапа, малы, догр гиль, эггнн хандн басъ галдан чигн). Гарджчи малдъ, шовудн тамь ирхиг харлгн (салгилгн).</p>	<p>ўсь өлгнэ дигн. Хотъ дүжилгн, күндльгн. Шовуднн догр махмуд хайлгн. Олн әвән өндл цуглукгн. Монгл шав-рар ю-вись кельгн, зурлгн. Олн дундан болну эсь гижъ тусь-тусдан литературынн материалъ имь темду олшлгн: «Герь—шовуд».</p>	<p>Гарджчи малъ, шовудылг ягжн цевр—цеврлр бйрххн медлгн.</p>	

№№-рын днт	Комплекск	Өгөчүр комплекскын уль теми	Бөдөлмөшин товчнь	Бөдөлмөшин метод	Мөдрүр, ухан чидимнь, бийлгин болн дадмгн дмгнь	Күндүргү Дүгүн
	<p><i>III тлсиз</i></p> <p><i>Коринтс дохуочу</i></p>	<p><u>О Л Н — А М Б Т Н.</u></p> <p><i>Кубининте суртс дохуочу</i></p>	<p>Эмчиг ирлеть гелтэ малит эмдгн.</p> <p>Сатяр тохникон занэ малт герт одгн, үсэ цоклг гарат бась плөхкозд. Гардкчи малин, шовудн уль тонь нель герь б'ульд, хонд (толдгн, бась денцулгн). Кунд күч—к'льс'врдн олкчи, гардкчи новдд. арси күрсн (носи, арси, гакан ширь, урвьлгн—дн, оврь, турун, бась талдан чигн). Арси—к'бронд кельгн. Машин'ярь кельгн. Завод, фабрика гисн юмб'б? горд арсини дунд газр.</p>	<p>Терь—шовудлг аср-хн к'у'к'дн орлцан. Гардкчн малт шовудлгн б'арь элгдгн. Кунд'яр, сатяр тохникон малт герт одгн. Малдн эмчиг эмни гертн одоглгн.</p> <p>Одн дундин эмн—үт'ярь б'учит'ярь н м'ь темд гардкчн малт—кунд но'кд гикь сочинение гардлгн.</p>		

№-рын дим	Комплексы	Өгөчъ комплексы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин метод	Мездрь, ухан чиддиль, билъегин болл дядмгегин дыгснь	Куддильтүү
4	<p>Өвгилн Револуцион-ны сән—үдрь.</p>	<p>Тугай сарин 9-н 1905 жылъ 1907 жылъ ду сарин 25-н.</p>	<p>1906-ч жылгн тугай сарин 9-д турдн оре нутгн революцион учрт күндвр, кегельш, бась энъ учрт тарксн дөктр—литера-тура омшлгн. Революционнай ду сурдгл. 1917-чи жылгн ду сарин 25-д болксн дйнй учринъ кельн, бась юн дөрьсъ тарксин, тунд аогт, чилъкчин күндлг. Дйн—дэксиг манъ хотгд амаран болсын дйнй көлдъ шархтд эдгсн улс, үксень, үнчн—өвү, бась төдннг хыддлгн. Сән үдрт бөлдлгн. Наръ тарххъ газрт ю-внсь керыгтйгн бөлдххъ көддьмш. Ойна—нурьтъ тарчн үтъ келелгн.</p>	<p>Шинжйгилгн. Эскеур-син. Он дуддан хав-етгихотгегорение рин календарь бәр-ду чейдр сурдлн. Зурдлн, бась газр хатгдлр зеръ—зевнг дуралткн кельн. Экинъ</p>	<p>Цаг — бактнъ</p>	<p>Куддильтүү</p>
5	<p>Уркычъ хавр.</p>	<p>Орчлн—делька. а) Ожтруд хаврингтөл-длтъ.</p>	<p>Өдрин утгылгн, аграрин дугад-лгн. (термометрүр дуга — китъ медлгн). Цаснй хыльгн, шовудын ирдлгн. Судлн, угнй гүльгн. Голын мбсн хыльгн. Моднй үнлсгн, тардлн. Төгъ—таарин түүдн ноинй. Хорхъсин тардлн. Хаврин кален-дарь бәрльгн.</p>	<p>Шинжйгилгн. Эскеур-син. Он дуддан хав-етгихотгегорение рин календарь бәр-ду чейдр сурдлн. Зурдлн, бась газр хатгдлр зеръ—зевнг дуралткн кельн. Экинъ</p>	<p>Цаг — бактнъ</p>	<p>Куддильтүү</p>

№-рын дий	Комплексе	Өгсч комплекс-сын уэль тема	Бөдльмшин товчнь	Бөдльмшин метод	Мерль, ухаи чилсин, билъчгин болл далмгаи дагьнь	Дуги күнцэгтүү
	<p style="text-align: center;">КҮЧ—КОЛЬСН.</p>	<p>6) Хаврин бөдльмшин ақлыг.</p>	<p>Они—ант экин көбь—дүрнй (бурыч, тардад, горьчи, харь зарм, паган зарм (бүтд) сор). Ямаран газрт, ямаран цагдай экин айка урлгн (иль тарьд үзүлгн). Тарьмарь урлгши экин дүрөнъ. Тарикен экин айка урл-жакхнъ шинжылгн. Толъ хаврин түүнд. Уонд дугдан—китнь. Толъ, нүрт, цанлгн арыль көйрлгн.</p>	<p>урлгн. Ю-янь кесан бұчигн. Кундварь. Герь—жалын учрт лгн-рагура омилгн. Оли дундин эь пжн тусъ—тусдан чигн аман үтәрь, бучайд чигн нль тект сочинение бұчигн-тр: «Урлгн хавр» эь пжн «Хаврин түүнд эвсэнд барьлгн».</p>	<p>Илэркй мекел-дехь материал дерь невяь гар-жи түүган кельги (мингги күдльтр холдлгарь.</p>	

Комплексо

Олея комплексын үлэ төмө

Көдөлмөшүн төвчө

Көдөлмөшүн метод

чидилең, бийлиң болг дадыңдыгың

Дүтүн Күндөнгү

Олн — амтн.

Төмөчүн төрө. Олн дөврин төрө. Зөрү—зөвин газр. Амьтнд хувин советин йоснн дөн—түшгн аграрномар. Полг—Йовдлин халг. Йовдлин халгин дүрнө, бась төднө түсү—көрпн.

Гөрин—ахь—захас гөрдү одлгн төлнө гөрдүн түскит күндлгн. Гөрдүн учиртат омшлгн. Гөрд ардм—сүрталгн дүнд гаср.

Гөрдүн ардм—сүрталгн учрт дөн—түшгн сөлдөсү (үмкү). Почтө. Сунгтал. Телефон.

Күеклгн гава нәр. Төгүр, га- рудур, ногатө газур, гөдүр (нурур, сөдлр дандлур нәржи. Одлгн. Дара днлгн ольжи киле- лгн. Спектакль тавылгн, бась стихотворение келелгн, түндөн

Ургөчи сән өдрл. Удль- врингтархь ухарьлг. Күкдт сөр- гөмжөктө нәр тарл- лгн.

ХЭ-рэн диг

Комплекс	Өгч комплекс- ын уль теги	Көдльшин товчнь	Көдльшин метод	Модль, ухаан чидин, билгин богн дадмгын дыгнь	Дутун Күндүгү
		<p>ю-янье бөлдлгн. Шког түргөлөгчн ямлгвдлрн агжи бйлгн (бэжшин, күкдин доглад, школын гэхил амлгн иржи хягдлгн, баст гэрисон гэаринь. сингтагидн, богн талдан чинн ювдд). Школд гэрисон гэвр дөрь көдльхь көдльмш (шаржн— шавчинь түүх, арьдджи бөлдлгн, парь гэарин көдльмш, сэдлн алт (гөшү) гэарьлгн, баст талдан чилн.</p>			

Горви сарин дыг: Горви сарин сургулин дыг тогин гвхль.

Page 10
1880

1880

1880

Хаврин горви саръ

№-рын	Комплексын үгч комплексын үгч темы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин метод	медьдъ, үгч чиддин бодьгын болл дидьгын дьлгнъ	Дутун Кудьнгү
1	<p>Күүкдлын сьин ьдрын сьаринан сьедкдлын</p> <p>а) Хьарин сьин ьдарт күүкдин эьринь кьесн көддьмшинь.</p> <p>б) Горьн сьарин көддьмшин план.</p>	<p>Октргунь шиньилгндьс күүкдлын амн—үгьарь кьелгн, бась герь тугстан тьднь ю кьесн. Бүчиглгн, аурлгн, кагендарь бьарьлгн.</p> <p>Горьн сьарин көддьмш дарьгнн ольжи дьлглгн: малъ—терин аль негь йовддлын сурьлгн, бась күүкдлын орлцан малъ—терь тусг. Үрлгч көддьмшлг күүкддын ортг (аргьель) тарьлгн. Тьиркчинь кьварь школын газрин пла гарьлгн, бась туньянь болгч көддьмшинь толгн. Дьктр белдьжн үрлгч көддьмшн бучьлгч. Көддьмшлг кергтэ зер—зевь, бась кергьгнн асгн. Сурьгунн тергнн бугн дьлглгн.</p>	<p>Школгь, школын газр хьдлгн. Газран кем-жайлгн, зурьгнн зурьлгн. Кьельгн. Мингн Ю кьжн льхан бучьлгн. Куйьтр ховьдлгн дьрнъ ньвь кельгн.</p>	<p>Газринь кемжй ава бьжн ньвь кельгн. Мингн дьрнъ ньвь кельгн.</p>	
2	<p>Амьтнъ школын хьарин дьр. көддьмш.</p> <p>а) Октргун хьарин дьр.</p>	<p>Хьарин йовдг шиньилгн. Цьарин бьддл. Агарин дудан кьлгн. Тель—газрин дурь. Орд ирлг шовудын ирлгн. Үрлгын (ьвснэ) немлгн, ьсгн. Манэ тель—газрин,</p>	<p>Экькурени шиньилгн бучьлгн. Цьарин гин слхотворение омшлгн, дьсгн.</p>		

№№-рын ди	Комплекск	Өгөч комплекскын улаь темь	Бөдлөмшин товчнь	Бөдлөмшин метод	Мөдрөп, ухапчидани, билдлени болн дамдан дьлгнь	Дугуи Күткэнгү	
		<p>6) Мазь өскө-кин көдлөмш.</p> <p>в) Текст төрө--мазин көдлөмш.</p>	<p>Малын идг шүлгүн. нүдлүн. Худан малжөи — аслгн. Малан харуында өлгн (шишин бөрү-үлө). Мазин түлгүн, бась хурлгн. Салгн. Уонд шимтэ идхь — ухиг бөлдлгн. Мазин илнеглгн, тамт тэчлгн (бөтхигь гарад ута бөтлг). Унлг дадлгн дель, сүлг кирглгн. Луул мазг. Йовачи мазг Мазьчин көрлн. Зөрлгт ангас мазг харлгн. Мазин усчурын көдлөмш.</p>	<p>Хотнэ үкрь илшл-жэжх газрт акскуруни кежи өдлгн. Кудьдн орлган мазг таргнл, бәрьднл, бась аерлг-дн. Мазин густ дөктр омшлгн, бась стихот-ворение даслгн. Көрйк-шнн намрлн, хаврин тэрилкөн тара хэглэхэрь өдлгн, парь газрт тэ-рикөн таранд. Төпин көдлөмшт күкдн орл-нан. Газр — халглд зөрь — зөвь хэгллгн бась тара паллг машн. Кундарь, шинжлгн,</p>	<p>Газрин көрсь аслгн, халглн, газр халглд зөрь — зөвь. Таранд гаарин бәрь соьлгн, бась илг-лгн. Күкд гаар халгжэхинг шин-жлгн. Төпин көдлөмшт күкдн</p>	<p>Исьвин дурьин йовдтар минглн к у л ь т р ньовь гарлжн тү-рүгүн кельлг, аур</p>	

№№-дын т.	Комплексе	Орны комплекс- ын угь тэмы	Көддьмшин товчнь	Көддьмшин мегод	Чидийн бийлгын болн дамгийн дыгнь	Дутун Кудийнгу		
		г) Гарудт.	<p>Оршан. Газр тэрьдгин учр мань хотнд ямараль, таранай толгдлгч төмнь зона (сак.)...</p> <p>Гаруд дотрк газрин көрөнъ. Шетъ асхлгч, харлгч, аркд кейн белъдлгч, тэрьлгч. Гарудын үр-мши эки, салжкн сүлтлгч, нар—газр, усъ кельрн, тунд дүрн, артлгч,... Икнед кергелъхь гарудын үрмд. Гарудын үрмдиг үр-жэхлч, үсжэхлч шинжлгч.</p> <p>Газак онг — дүрнри гарудын үрмдиг мөдгч. Гөръ—булд болн хотн эктнд гаруд ямаран икъ олз-тэв. Бакчн жымлгч гарудын көд-льмшт оргч.</p>	<p>бүчлгч, зурлгч. Олн дундан амн үтэр, билчтэр нь төхд бу-чинг: «Мань таранай газр.» Орхн сйн га-рудт оджл. Олн интү-гүнд гарудын үрмдиг тэргхнь.</p>	<p>кехтарн гөръ—малын көддьм-шлэ нилгүлжкн бась газрин кем-жылгчл. Эккертэ танлгдлгч. Эс-керар(газр мөрд-дг йонд) шуд-шнч гарггчл. Көмжкдлгчтэ мөръ-Доракшан, ден-шин тэлкен халг.</p>	<p>Олн интүр газрин көрсь ясдгчнь.</p>	<p>Шьрктэ мөд-гүдх йовдль дөр-нсьвь гарггчл.</p>	

Комплек

Өгч комплек-
сын улъ тамы

г Хаврар заг-
сны бйрлгн.

КўДЪМШИН ТОВЧНЬ

Загснй тохм. Загснй кешъ, бйды.
Тазак махмуднъ (гивъвенъ, тунд
кернй). Ялврнъ, гурннъ. Дотр
махмуднъ. Загсн югар тежель
кедь? Цагн ховрглгяр загснй
бйды—иргнъ. Загснй махн кўнй
махмудъ зокмён амаран загснй
тошн. Тенсае голур загсн оргн
дёръ турсын хайгн. Турснйнь
ўдгн, ёслгн.

Загс бйрлгнд кўкдмн орлган.
Манй хотнд загсъ бйрлгн манй
хотнд амаранъ.

Кўдъмшин метод

Кўкдмн кўч—кўдён.
Өлн дундан амн утар
кехъ кўдъмш нйъ темд
«Манй тарудъ». Голур,
Салгур, загсъ бйрлгн
онцур одгн. Бўчнгн,
зурлгн шнжнглгн. Басъ
анъ тустъ кергтй дек-
тр омшгн.

Кўндвръ анъ учирт
кергтй материал (дек-
тр) омшгн.

**Медрль, ухан
чидлнн, бйльгнн
богн дамгъан
дыгнъ**

Өлн дундан амн
ўтаръ богн бўчид
чигн нйъ темд
кўдгн «Хаврар
загснй бйрлгн.

**Дугн
Кўднггү**

Школын
хашпад бйсн
газр тўгъ-
льчн амт-
на ўамжнгтй
аль нечйрн
болхдй сйн
болхъ, би-
лдй, анъ тў-
лдй сйнйр
кўдлхъ
кергтй. Мо-
дн бйхъ газ-
рт моднй
уханд
дасххъ.

Школан
аргўждй мўд
сулгхждй нкд
сйн мнн.

Хотндан бйх исполкомд кўкдмн
одгн. Ямаран ўгъ—кўръ тендъ
кўндлбъ. Амьгнн исполком. Голур
дунонн нкъ йоснй газр. Хулгнъ:
сарнн революцнн ўмнъ газр кенд
газр бйсмъ? Революцнн ачъль харъ
удгс газр йосм-б? газран яткн
ухмлтйр тара тардгйр аскн

Комплексы	Өгчү комплекслери бш улъ темы	Бөдльмшин товчнь	Бөдльмшин метод	Меркль, ухал чидин, билгичин болн даягыин дьлгн	Дурун Күчдирүү
<p>3 Хаврин сян (мър) өдр-мүл.</p>	<p>а) Хон сарин неъ шинь.</p> <p>б) Мокъ сулг-на сян өдр.</p>	<p>авхм-б? Олн йнгг галгч, тәрьлтг. Күч—бөльонд уршигар кесн бөдльмшин йовдлнъ амаран болдгчн, бась сян му кетир дендүльгн. Хотнъ малын то. бась тәрпесн газринь, гарудынъ. Манн хотн гарь ятжи эльннъ (халдснъ), бась олн дунднъ бичү аль йквр ховажн авксм?</p> <p>Хонъ сарин неъ-шинин тўжас күндлгч, бас көдльмшч улсын йовдлас. Интернационал (уявчн —ядучнрын дун). Коммунизм. Хонъ сарин агитатура (дектр) омилгч, б а с ь революционннннй шинь ду дуглгч. Сян — өдргян бөльдлгч.</p> <p>Моднй тусч, бась терь ятжи керүльдиннъ күндлгч. Терь—эр-гүльжн, бась гарудт тагдан чигн гарр модъ сулгкннъ (тәрькснннъ)</p>	<p>Школын саднн кү-дльмш. бась күндвръ.</p>	<p>Модыг дилгннъ сулгхнъ.</p>	

№-рын диг	Комплексы	Өгч комлексынын уль темы	Көдльмшин товчнь	Көдльмшин метод	Мердль, ухан чидлин бильгин боги дамгайн дыгль	Дугли күдйигтү
			<p>туонь. Ягжи модь сулгидь, бась агжи хайгажи хордль. Модн—туган мин. Зерь—земш урдиг моднй туонь, бась тунй сулгилн. Тель кодй газртй унеть моднй (садын) туонь.</p>	<p>Стихотворение дас-лн, бась ань учирт дегтр олшлгн.</p>	<p>Модь сулгилн дери нсзвь гар-жи кельгн.</p>	

Жилин дыг: Сургулин шуврин гэхль имь темдъ, „манй хотн жилин дөрвн цакть“ (хавр, зунй, намр, өвлъ.

Зунй школын көдльмш, бась организация.
 Зунй школын тускиг салу гаргкн имь бучиг хайлатн.

0-10

Тип. Калм-ЦИК'а Облит № 30.

тираж 500 экз.

1925.

10/20/32
15